

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 12/4'2018

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (*економічні науки*), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (*юридичні науки*). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (*фахове видання з обліку та аудиту*).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 28 від 11 грудня

2018 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 35 від 13 грудня 2018 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 26.12.2018

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2018
© "Економіка. Фінанси. Право",
2018

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, д.е.н., керуючий партнер аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Ради Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор.

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., професор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, в.о. ректора Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, полковник поліції

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор

Дзюжа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, член відділу цивільно-правових наук Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

<i>Н.О. ПОТАПОВА, С.С. ЛЕВАШЕВА.</i> Сучасні підходи в управлінні запасами підприємств легкої промисловості	4
<i>І.Ю. ШЕВЧЕНКО, Г.Ю. КОБЗАРЄВА.</i> Моделювання впливу факторів на розвиток краудфандингу в Україні	8
<i>М.А. ШУМ, О.Є. ЯКИМЕНКО, Т.М. БОЙКО.</i> Організація обліку розрахунків з дебіторами в умовах нестабільного економічного середовища	13
<i>О.І. ЮДИНА.</i> Аналіз сучасного стану підприємств готельно-ресторанного господарства: особливості та проблеми розвитку	16
<i>Т.М. ЗАВОРА, Ю.С. УШАКОВА.</i> Теоретичні підходи до визначення сутності поняття соціально-економічної безпеки підприємства	21
<i>Ю.О. МОРЩАВКА.</i> Причинно-наслідкова оцінка ризику у видавничій галузі	26
<i>Л.О. МАСІНА.</i> Механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки	33
<i>Т.М. ЯМНЕНКО, А.О. МОРГУН.</i> Правові механізми іпотечного кредитування: зарубіжний досвід та українська практика	39
<i>С.І. ДРОБЯЗКО.</i> Economic security model of enterprises	44

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

<i>А.О. ТУМАНЯН.</i> Податкова консультація: чи потрібно сплачувати податок на земельну ділянку під будинком, який вже відчужений новому власнику?	47
--	----

ПОТАПОВА

УДК 658.114

ЛЕВАШЕВА

Наталя Олександрівна
potapova.natalya.a@gmail.com

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ
ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ

Софія Сергіївна

MODERN APPROACHES IN INVENTORY
MANAGEMENT OF LIGHT INDUSTRY
ENTERPRISES

к.е.н., доцент кафедри,
Харківський інститут
фінансів Київського
національного тогovelно-
економічного університету

студент, Харківський
інститут фінансів Київського
національного тогovelно-
економічного університету

Статтю присвячено дослідженню теоретичних засад, прийомів та шляхів оптимізації управління матеріальними ресурсами підприємств легкої промисловості на базі методів нормування. Обґрунтовано необхідність системного підходу до коректування структури, форм і методів управління матеріальними ресурсами в сучасних економічних умовах. Запропоновано узагальнену модель функціонування системи нормування матеріальних ресурсів в умовах автоматизації процесів управління. Визначено напрями проведення подальших досліджень та вдосконалення отриманої моделі.

* * *

Статья посвящена исследованию теоретических основ, приемов и путей оптимизации управления материальными ресурсами предприятий легкой промышленности на базе методов нормирования. Обоснована необходимость системного подхода к корректировке структуры, форм и методов управления материальными ресурсами в современных экономических условиях. Предложена обобщенная модель функционирования системы нормирования материальных ресурсов в условиях автоматизации процессов управления. Определены направления проведения дальнейших исследований и совершенствования полученной модели.

* * *

Introduction. The need to increase the efficiency of the operation of enterprises of the industrial complex and light industry in particular, can be ensured by integration on the basis of management of economic processes, which connect the internal resources of the subject of the economy and the environment. In this context, the qualitative management of inventories of material resources, which by the end of 2017 amounted to more than 23% in the total volume of working capital assets of light industry enterprises, became of particular importance.

Purpose. The purpose of the paper is to study the theoretical foundations and practical features of the process of valuing the costs of material resources of light industry enterprises and identify possible directions for its improvement.

Results. It is known that information on the rates of consumption and use of material resources in the industrial complex, and in particular in light industry, is applied on the largest scale and takes the largest share of all types of normative information. It is common knowledge of the high complexity of collecting, processing and storing this information. Thus, the objective necessity of managing the system of material rationing by the levels of the hierarchy is the introduction of systems of valuation of materials. The article substantiates the necessity of a systematic approach to the correction of the structure, forms and methods of material resources management in modern economic conditions. The generalized model of functioning of the system of valuation of material resources in the conditions of automation of control processes is offered.

Conclusion. Thus, the improvement of the costing of materials at light industry enterprises should be carried out continuously, as the continuous scientific and technological progress itself, which includes the creation of new designs of products, technologies of their production, new materials, progressive means and methods of production management.

Ключові слова: матеріальні ресурси, нормування, управління запасами, узагальнена модель

Ключевые слова: материальные ресурсы, нормирование, управление запасами, обобщенная модель

Keywords: material resources, setting of norms, control of inventories, generalized model

ВСТУП

Необхідність підвищення ефективності функціонування підприємств промислового комплексу і підприємств легкої промисловості зокрема, може бути забезпечене інтеграцією на базі управління економічних процесів, які пов'язують внутрішні ресурси суб'єкта господарювання і зовнішнього середовища. У цьому контексті особливого значення набуває якісне управління запасами матеріальних ресурсів, які станом на кінець 2017 р. склали більше ніж 23 % в загальному обсязі оборотних активів підприємств легкої промисловості [2]. Різним аспектам цієї проблематики присвячені роботи вітчизняних вчених та зарубіжних вчених: В.В. Ковальова, К.Л. Багрій, Є.С. Стоянової, І.Т. Балабанова, К.В. Образцової, А.В. Шульги, Н.О. Иван-

ченко, С.Л. Кучер Є.Ф. Бріггема, Дж.П. Вумека, Д.Т. Джонса, М.Р. Ліндерса, Дж.В. Хорна, Дж.К. Шима, Таїті Оно.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні теоретичних засад та практичних особливостей процесу нормування витрат матеріальних ресурсів підприємств легкої промисловості і визначення можливих напрямів щодо його удосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною і методологічною основою статті виступають дослідження вітчизняних та іноземних фахівців у галузі обліку, нормування та аналізу господарської діяльності підприємств, а також законодавчі акти і нормативні документи Президента України, Вер-

ховної Ради України та Кабінету Міністрів України з економічних питань. При проведенні дослідження використані методи діалектичного аналізу та синтезу, логічний і історичний підходи, а також, методи логічного узагальнення, порівняння та формалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відомо, що інформація про норми витрат і використання матеріальних ресурсів в промисловому комплексі, й зокрема в легкій промисловості, застосовується в найбільш великих масштабах і займає серед всіх видів нормативної інформації найбільшу питому вагу. Загальновідома висока трудомісткість збору, переробки та зберігання цієї інформації. Таким чином, визначається об'єктивна необхідність управління системою матеріального нормування за рівнями ієрархії - впровадження систем нормування матеріалів.

Коротко суть системного підходу полягає в наступному [1]:

1. Об'єкт, процес або явище розглядаються як система, тобто сукупність елементів, що утворюють єдине ціле з його цілями, критеріями функціонування, структурою, керованими параметрами і зв'язками.

2. Аналіз системи являє собою процес здійснення певних процедур, які виконуються в логічній послідовності. До таких процедур відносять: постановка завдання, тобто визначення об'єкта вивчення, постановка цілей, завдання критеріїв для вивчення об'єкта і управління ним; окреслення меж досліджуваної системи і її первинна структуризація; складання математичної або економічної моделі досліджуваної системи, її параметризація, встановлення залежностей між введеними параметрами; виявлення причини появи проблеми; визначення можливих способів усунення цієї проблеми; вибір найбільш прийнятних способів вирішення проблеми; організація обраних способів в систему; реалізація системи з перевіркою можливості вирішення проблеми.

3. Розглянуту проблему послідовно розчленовують на окремі підпроблеми. Це повинно здійснюватися до тих пір, поки можливі рішення кожної з них не виявляться очевидними, такими що наочно демонструються і легко вимірюються. Ефективність розчленування проблеми на окремі підпроблеми полягає саме в тому, що вона забезпечує послідовну конкретизацію вимог до системи і її елементів, після чого полегшується пошук шляхів і способів задоволення цих вимог.

4. Процес вирішення проблеми, по суті, полягає в розробці такої системи, яка на відміну від існуючої забезпечить краще здійснення поставлених цілей, тому досліджувана система замінюється новою, розробленою в результаті застосування системного підходу.

Якщо застосувати такий підхід до вдосконалення матеріального нормування, то першим кроком вдосконалення є побудова його максимально узагальненої, принципової моделі. При здійсненні перерахованих процедур виходить модель виду, представленого на рис. 1.

Виявлення і певне рішення проблеми наступних порядків можна продемонструвати на прикладі розкриття конкретних напрямів удосконалення організації та методології матеріального нормування.

Удосконалення організаційної структури і функ-

цій нормування витрат матеріалів охоплює: аналіз повноти складу ланок управління цим процесом в рамках галузі, підгалузі, підприємства; аналіз забезпеченості підрозділів матеріального нормування положеннями про їхні права та обов'язки, методиками та інструкціями щодо визначення нормативних показників; оптимізацію або раціоналізацію структури і функцій ланок матеріального нормування; створення та впровадження системи матеріального стимулювання за розробку і застосування прогресивних норм витрати матеріальних ресурсів [4].

При аналізі складу ланок управління матеріальним нормуванням на кожному рівні управління може виявитися, що на будь-якому з них відсутній підрозділ з матеріального нормування або його функції виконують інші підрозділи, які зважаючи на завантаженість своєї роботою виконують ці функції не в повному обсязі. За результатами аналізу розробляються відповідні пропозиції, які затверджуються наказом по галузі, підгалузі, підприємству з обов'язковим зазначенням осіб, відповідальних за певну ділянку роботи.

У багатьох випадках при аналізі організації матеріального нормування виявляється відсутність або застосування застарілих положень про ланки управління матеріальним нормуванням, недостатнє врахування в них нових техніко-технологічних, нормативних і методичних матеріалів, і по виявленні недоліків вживаються відповідні заходи.

Питання про оптимізацію або раціоналізацію структури матеріального нормування неминуче постає при розробці автоматизованих систем нормування в галузях, підгалузях, підприємствах. Проблема оптимізації структури служб матеріального нормування виникає і при уточненні генеральних схем управління, де слід передбачати раціональну ступінь надійності та економічності роботи служб поряд з оперативною гнучкістю у прийнятті рішень [3].

Системний підхід передбачає підрозділ проблеми вдосконалення методології матеріального нормування на наступні великі підпроблеми:

1) аналіз відповідності методологічної бази (всього комплексу застосовуваних методів) нормування витрат матеріалів у галузі міжгалузевим методологічним вимогам. Ця робота повинна охоплювати вивчення галузевих методик і інструкцій по визначенню норм і нормативів витрат і використання матеріалів для оцінки їх наукової обґрунтованості. Як показує практика такого аналізу, багато хто з діючих в галузях промисловості методик і інструкцій вимагають певного уточнення, додаткового обліку в них таких факторів, як коливання обсягів виробництва продукції, зміна переліку застосовуваних матеріалів і так далі. Для того щоб галузеві методики та інструкції по нормуванню витрат матеріалів відповідали міжгалузевим методологічним вимогам, необхідно провести оцінку їх наукової обґрунтованості, домогтися повного охоплення методиками та інструкціями необхідного переліку споживаних галузю матеріалів;

2) аналіз прийнятої в галузі класифікації норм витрати матеріалів і її уточнення відповідно до вимог наукової класифікації;

Умовні позначення функцій: 1а – попередні значення параметрів, що плануються; 1б – уточнені попередні значення параметрів, що плануються; 1в – затверджені значення параметрів, що плануються; 2а – проекти організаційних параметрів на період, який планується; 2б – уточнені проекти організаційних параметрів на період, який планується; 2в – затверджені проекти організаційних параметрів на період, який планується; 3а – запити з контролю виконання параметрів, що плануються; 3б – відповіді з контролю виконання параметрів, що плануються; 4а – запити з оперативного управління нормуванням матеріальних ресурсів; 4б – відповіді з оперативного управління нормуванням матеріальних ресурсів.

Рис. 1. Узагальнена модель функціонування системи нормування матеріальних ресурсів

3) аналіз складу вихідної нормативної інформації, в першу чергу аналіз і уточнення прийнятих в матеріальному нормуванні галузі вимірників норм витрати матеріалів, оскільки впровадження нових конструкцій і технологій виробництва продукції, більш швидка зміна виробів, їх безперервне оновлення і вдосконалення означають прискорення темпів безперервного зміни об'єктів виробництва, прийнятих за вимірвачі норм;

4) аналіз методів визначення норм і нормативів витрат і використання матеріалів, що застосовуються в галузі та на підприємстві, з метою вибору з них найбільш ефективних для умов впровадження та функціонування автоматизованих систем нормування матеріалів;

5) аналіз факторів, що відбивають специфіку галузевого споживання матеріальних ресурсів, і облік їх в методиках, розрахованих на застосування декількома

галузями, для того щоб методична база галузі більшою мірою відповідала конкретним умовам застосування цих методик;

6) розробка уточнених інформаційних моделей по всьому переліку функцій матеріального нормування з охопленням кожного рівня управління цим процесом, оскільки впровадження автоматизованих систем нормування матеріальних ресурсів вимагає уточнення напрямів та обсягів інформаційних потоків.

Удосконалення нормування витрат матеріалів у галузях промисловості закінчується створенням, або розробкою уточнених в порівнянні з діючими раніше, єдиних галузевих основних положень з нормування витрат матеріалів для умов автоматизованих систем нормування матеріалів. У цих документах закріплюються шляхи, форми і способи більш досконалої орга-

нізації і методології нормування матеріальних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, вдосконалення нормування витрат матеріалів на підприємствах легкої промисловості повинно здійснюватися безперервно, як безперервний сам науково-технічний прогрес, що включає в себе створення нових конструкцій виробів, технологій їх виробництва, нових матеріалів, прогресивних засобів і методів управління виробництвом.

Список використаних джерел

1. Багрій К.Л. Удосконалення системного аналізу матеріальних запасів у системі управління суб'єктом господарювання. Вісн. Чернівецького торговельно-економічного інституту: Економічні науки. 2011. Вип. 3. С. 351-355.

2. Державна служба статистики URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

3. Іванченко Н.О. Аналіз сучасних систем та методів ефективного управління матеріальними ресурсами. Проблеми системного підходу в економіці. 2015. № 51. С. 55-59.

4. Образцова К.В. Системи та моделі управління запасами підприємства. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. 2012. Вип. 3. С. 70-73.

References

1. Bahriy K.L. Improvement of system analysis of material stocks in the management system by a subject of management. Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute: Economics. 2011. Issue 3. pp. 351-355. (in Ukrainian)

2. State Statistics Service. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)

3. Ivanchenko N.O. Analysis of modern systems and methods of effective management of material resources. Problems of the system approach in the economy. 2015. № 51. pp. 55-59. (in Ukrainian)

4. Obratsova K.V. Systems and models of inventory management of the enterprise. Collection of scientific works of Dnipropetrovsk National University of Railway Transport after academician V. Lazaryan. 2012. Issue 3. pp. 70-73. (in Ukrainian)

ШЕВЧЕНКО

Інна Юрїївна
shevchenko.khnadu@gmail.comк.е.н., доцент, Харківський
національний автомобільно-
дорожній університет

УДК 336.4

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ
НА РОЗВИТОК КРАУДФАНДИНГУ В
УКРАЇНІMODELING OF THE IMPACT OF
FACTORS ON THE CROWDFUNDING
DEVELOPMENT IN UKRAINEмагістрант, Харківський
національний автомобільно-
дорожній університет

У статті здійснено моделювання впливу факторів на розвиток краудфандингу в Україні. За результатами експертного ранжирування та кореляційно-регресійного аналізу виявлено, що найбільш значущий вплив на розвиток краудфандингу (за результатуючими показниками «успішні проекти», «добročинці», «неуспішні проекти» та «неопубліковані проекти») в регіонах України в 2015-2017 рр. здійснювали такі факторні показники соціально-економічного розвитку як середньомісячна заробітна плата та чисельність наявного населення.

* * *

В статье осуществлено моделирование влияния факторов на развитие краудфандинга в Украине. По результатам экспертного ранжирования и корреляционно-регрессионного анализа выявлено, что наиболее значимое влияние на развитие краудфандинга (по результирующим показателям «успешные проекты», «благотворители», «неуспешные проекты» и «неопубликованные проекты») в регионах Украины в 2015-2017 гг. осуществляли такие факторные показатели социально-экономического развития как среднемесячная заработная плата и численность населения.

* * *

Introduction. In the present unstable conditions, characterized by the decrease in the number of the investors and the significant outflow of the investment from the country in view of the socio-economic crisis, the enterprises and entrepreneurs are forced to seek the new sources of the financial resources, among which, in recent years, the leading place belongs the crowdfunding as the newest method of the financing of the commercial and social projects. In Ukraine the crowdfunding begins to develop intensively from 2012 due to the successful implementation of the number of projects on the basis of the crowdfunding platform «Spilnokosht».

Purpose is the modeling of the factors impact on the crowdfunding development in Ukraine.

Results. According to the results of the expert ranking of 15 factors of the socio-economic development, it has been found that theoretically the most significant factors influencing on the development of the crowdfunding in Ukraine are the indicators such as the average monthly wages, the number of the existing population and the consumer price index. The results of the correlation-regression analysis of the data source array of the crowdfunding development and the socio-economic development in the Ukrainian regions in the period of 2015-2017 indicated the expediency of the removing from the sample of the factor indicators such indicator as «consumer price index».

Conclusion. Thus, we can conclude that the development of the crowdfunding (according to the resulting indicators as «successful projects», «benefactors», «unsuccessful projects» and «unpublished projects») in the regions of Ukraine in the period of 2015-2017 is determined, first of all, by the impact of such indicators of the socio-economic development as the average monthly wages and the number of the existing population.

Ключові слова: краудфандинг, фінансування, інвестування, проект, моделювання

Ключевые слова: краудфандинг, финансирование, инвестирование, проект, моделирование

Keywords: crowdfunding, financing, investing, project, modeling

ВСТУП

Сучасні динамічні умови господарювання, що характеризуються значним обмеженням можливостей стосовно ресурсного забезпечення підприємств, призвели до загострення боротьби між господарюючими суб'єктами за доступ до факторів виробництва та, в першу чергу, капіталу.

Так, у нестабільних умовах сьогодення, що харак-

теризуються зменшенням чисельності інвесторів і значним відтоком інвестицій із країни з огляду на соціально-економічну кризу, підприємства та підприємці вимушені шукати нові джерела отримання фінансових ресурсів, серед яких в останні роки чільне місце належить краудфандингу як новітньому методу фінансування комерційних і соціальних проектів.

Одне з найперших визначень краудфандингу надали А. Счвієнбачер і Б. Ларралде: «краудфандинг –

це відкритий заклик, в основному через Інтернет, для надання фінансових ресурсів або у вигляді пожертвування чи в обмін на будь-яку форму винагороди і(чи) права голосу з метою підтримання ініціатив для конкретних цілей» [1].

В Україні краудфандинг починає інтенсивно розвиватися з 2012 р. у зв'язку з успішною реалізацією на базі краудфандингової платформи «Спільнокошт» ряду проєктів [2].

Сьогодні краудфандинг як новітній і перспективний метод залучення капіталу для фінансування комерційних і соціальних проєктів знаходиться в центрі уваги таких вітчизняних дослідників як О. Абакуменко, О. Дудкін, Л. Єлісєєва, Б. Куценко, О. Марченко, В. Огородник, Г. Отливанска, Ю. Петрушенко, А. Фоменко, В. Швед, Л. Швець, Н. Ястремська. Втім, досі вітчизняними науковцями не були проведені дослідження у напрямку виявлення найбільш суттєвих факторів, що визначають розвиток краудфандингу в Україні.

МЕТА РОБОТИ полягає у моделюванні впливу факторів на розвиток краудфандингу в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні прикладного дослідження використано такі методи як аналіз та синтез, системний підхід, статистичні методи.

Інформаційну базу прикладного дослідження становлять статистичні дані краудфандингової платформи «Спільнокошт», Державної служби статистики України.

РЕЗУЛЬТАТИ

З метою встановлення факторів, які здійснюють вплив на розвиток краудфандингу в Україні, скористаємося методом апіорного ранжирування, який заснований на оцінці значущості факторів групою експертів.

пертів.

Експертній групі з 10 респондентів було запропоновано оцінити значущість 15 факторів (показників соціально-економічного розвитку) за рівнем їх важливості для розвитку краудфандингу в Україні. Це такі фактори як валовий продукт (x_1), обсяг реалізованої промислової продукції (x_2), обсяг реалізованої сільськогосподарської продукції (x_3), чисельність наявного населення (x_4), природний приріст населення (x_5), міграційний приріст населення (x_6), чисельність зайнятого населення (x_7), середньомісячна заробітна плата (x_8), заборгованість з виплати заробітної плати (x_9), обсяг роздрібного товарообороту (x_{10}), індекс споживчих цін (x_{11}), експорт (x_{12}), імпорт (x_{13}), іноземні інвестиції (x_{14}), інвестиції в житлове будівництво (x_{15}). Експертами здійснювалося присвоєння рангів зазначеним показникам: найважливішому фактору присвоювався ранг № 1, наступному за важливістю – ранг № 2 і т.д. до рангу № 15 (найменш важливого фактору розвитку краудфандингу в Україні).

Результати експертного ранжирування зазначених факторів розвитку краудфандингу в Україні представлені в табл. 1.

Дані табл. 1 свідчать про значну пріоритетність з точки зору експертів таких факторів як середньомісячна заробітна плата, чисельність наявного населення та індекс споживчих цін.

У табл. 2 приведено результати оцінки ступеня узгодженості думок експертів і перевірки достовірності результатів експертного ранжирування.

Представлені у табл. 2 розрахунки вказали на достовірність результатів експертного ранжирування значущості факторів соціально-економічного розвитку щодо впливу на розвиток краудфандингу в Україні.

Таблиця 1

Експертне ранжирування факторів, що впливають на розвиток краудфандингу в Україні

[складено за даними оціночних листів]

Фактори	Ранги факторів, присвоєні експертами										Сума	Середнє	Ранг	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
x_1	4	5	4	4	5	6	7	8	5	6	6	49	4,9	4-5
x_2	7	7	7	8	6	4	6	4	4	4	8	61	6,1	6
x_3	6	6	8	7	7	7	7	8	8	4	4	68	6,8	7
x_4	2	1	2	1	3	2	2	1	3	2	2	19	1,9	2
x_5	12	13	15	15	15	14	14	15	15	14	14	142	14,2	15
x_6	13	12	14	12	14	15	13	12	14	15	15	134	13,4	14
x_7	5	4	5	5	4	5	5	6	5	5	5	49	4,9	4-5
x_8	1	2	1	2	1	1	1	2	2	3	3	16	1,6	1
x_9	14	14	11	13	12	13	10	13	12	12	12	124	12,4	12
x_{10}	9	9	9	10	11	10	12	9	9	9	9	97	9,7	9
x_{11}	3	3	3	3	2	3	3	3	1	1	1	25	2,5	3
x_{12}	11	10	13	9	9	9	9	14	13	11	11	108	10,8	10
x_{13}	10	11	10	11	10	11	11	11	10	13	13	108	10,8	11
x_{14}	8	8	6	6	8	8	8	7	7	7	7	73	7,3	8
x_{15}	15	15	12	14	13	12	15	10	11	10	10	127	12,7	13

Таблиця 2

Оцінка ступеня узгодженості думок респондентів [розраховано авторами]

Показники	Розрахункова формула	Результати розрахунків
1	2	3
Дисперсія оцінок	$D = \frac{\sum_{i=1}^n (C_i - C)^2}{m}$	26080/10=2608

Продовження табл. 2

1	2	3
Варіація оцінок, %	$v = \frac{\sigma}{C} \cdot 100$	$\sqrt{2608} / 120 \cdot 100 = 42,5$
Коефіцієнт конкордації	$W = \frac{12 \cdot S}{m^2 \cdot (n^3 - n)}$ $S = \sum_{i=1}^n (\sum_{j=1}^m Z_{ij} - \frac{\sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n Z_{ij}}{n})^2$	$S = 26080;$ $W = \frac{12 \cdot 26080}{10^2 \cdot (15^3 - 15)} = 0,9$
Розрахункова величина критерію Пірсона	$\chi^2_{розр} = \frac{12 \cdot S}{mn \cdot (n+1)}$	$\chi^2_{розр} = \frac{12 \cdot 26080}{150 \cdot (15+1)} = 30,4$
Таблична величина критерію Пірсона	При рівному значенні 0,05 $\chi^2_{табл} = 14,9$	$\chi^2_{розр} > \chi^2_{табл}$

Краудфандинг як новітній метод залучення коштів для проектного фінансування здійснюється через спеціальні Інтернет-майданчики – краудфандингові платформи. В Україні найбільшою краудфандинговою платформою нині є «Спільнокошт». За даними даної краудфандингової платформи [3-6] розвиток краудфандингу в Україні вирізняється значною міжрегіональною диференціацією.

Так, лівова частка краудфандингових проектів успішно реалізується в містах-наукоградах Києві (50,44 % реалізованих краудфандингових проектів), Львові (18,14 % реалізованих краудфандингових проектів) та Харкові (4,87% реалізованих краудфандингових проектів). По 2,65% реалізованих краудфандингових проектів припадає на такі міста як Черкаси, Івано-Франківськ, Дніпро, Вінниця. У цих же містах концентрується найбільша кількість доброчинців – осіб, які інвестують свої кошти в реалізацію краудфандингових проектів [3-4].

Не отримують підтримки громадськості та не досягають успіху краудфандингові проекти найчастіше у містах Київ (50,86 % нереалізованих краудфандингових проектів), Дніпро (7,76 % нереалізованих краудфандингових проектів), Львів (7,76 % нереалізованих краудфандингових проектів), Вінниця (4,31 % нереалізованих краудфандингових проектів), Харків (3,45 %

нереалізованих краудфандингових проектів), Івано-Франківськ (3,45 % нереалізованих краудфандингових проектів) [5].

Разом з тим, значна частина проектів, націлених на збір коштів через Інтернет, часто не проходить стадію модернізації та не отримує представлення на краудфандинговій платформі. Традиційно найбільше таких проектів зосереджено в містах Київ (35,80 % неопублікованих краудфандингових проектів), Харків (8,45 % неопублікованих краудфандингових проектів), Одеса (7,41 % неопублікованих краудфандингових проектів), Львів (6,96 % неопублікованих краудфандингових проектів), Дніпро (5,36 % неопублікованих краудфандингових проектів) [6].

З огляду на таку значну міжрегіональну диференціацію розвитку краудфандингу в Україні, вважаємо за доцільне проведення дослідження з моделювання впливу обраних факторів соціально-економічного розвитку (середньомісячна заробітна плата, чисельність наявного населення та індекс споживчих цін) на показники розвитку краудфандингу саме у регіональному розрізі. Масив вихідних даних представлено авторами у табл. 3.

Результати кореляційно-регресійного аналізу наявності впливу факторних показників на результуючі показники представлені у табл. 4.

Таблиця 3

Вихідні дані для моделювання впливу факторів на розвиток краудфандингу в Україні (усереднені дані за 2015-2017 рр.) [сформовано авторами за [3-12]]

Регіони	Результуючі показники				Факторні показники		
	Успішні проекти (УП)	Доброчинці (Д), осіб	Неуспішні проекти (НУП)	Неопубліковані проекти (НОП)	Середньомісячна заробітна плата (ЗП), грн.	Чисельність наявного населення (НН), тис. осіб	Індекс споживчих цін (І), %
1	2	3	4	5	6	7	8
Київська область	90	579	49	239	6303	17396,747	123,4
Львівська область	34	169	7	46	4928	25334,083	123,4
Одеська область	5	35	2	54	4976	2386,847	123,7
Харківська область	8	74	3	55	4730	2705,712	124,0
Дніпропетровська область	6	42	6	37	5396	3240,843	122,7
Черкаська область	5	25	1	12	4462	1232,762	123,7
Чернігівська область	3	3	1	4	4256	1034,041	124,1

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8
Полтавська область	2	14	0	13	4926	1427,21	124,1
Вінницька область	4	16	2	14	4996	1590,66	120,6
Івано-Франківська область	5	47	4	16	4510	1380,037	122,7
Миколаївська область	3	5	1	16	5083	1150,544	123,1
Херсонська область	1	8	2	12	4260	1055,547	124,3
Чернівецька область	1	14	1	10	4239	908,424	121,8
Рівненська область	4	20	1	8	4559	1161,54	124,1

Таблиця 4

Кореляційно-регресійний аналіз наявності впливу показників соціально-економічного розвитку на показники розвитку краудфандингу в Україні [розраховано авторами]

Показники	Лінійна форма зв'язку	
	Рівняння залежності	Тіснота зв'язку
Успішні проекти		
ЗП	$УП = 0,338 \cdot ЗП - 270,67$	0,78
НН	$УП = 0,0025 \cdot НН + 1,2009$	0,77
I	$УП = 1,1978 \cdot I - 135,43$	0,05
Доброчинці		
ЗП	$Д = 0,2822 \cdot ЗП - 1248,8$	0,78
НН	$Д = 0,0206 \cdot НН + 22,832$	0,76
I	$Д = 12,959 \cdot I - 1483,1$	0,07
Неуспішні проекти		
ЗП	$НУП = 0,0169 \cdot ЗП - 75,523$	0,81
НН	$НУП = 0,0009 \cdot НН + 1,8301$	0,59
I	$НУП = 0,2021 \cdot I - 30,839$	0,02
Неопубліковані проекти		
ЗП	$НОП = 0,118 \cdot ЗП - 518,33$	0,83
НН	$НОП = 0,0066 \cdot НН + 22,408$	0,62
I	$НОП = 4,424 \cdot I - 493,82$	0,06

Результати кореляційно-регресійного аналізу наявності впливу факторних показників (середньомісячна заробітна плата, чисельність наявного населення та індекс споживчих цін) на результуючі показники (успішні проекти, доброчинці, неуспішні проекти, неопубліковані проекти) розвитку краудфандингу в Україні вказали на доцільність вилучення з вибірки такого показнику як «індекс споживчих цін».

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна дійти висновку, що розвиток краудфандингу в Україні визначається, у першу чергу, впливом таких показників як середньомісячна заробітна плата та чисельність наявного населення.

Список використаних джерел

- Schwiebacher A., Larralde B. *Crowdfunding of small entrepreneurial ventures. Handbook of Entrepreneurial Finance*. Oxford: Oxford University Press, 2010. pp. 369-391.
- Гордієнко Є.А., Кобзарєва Г.Ю., Шевченко І.Ю. Становлення та розвиток краудфандингу як інноваційного шляху залучення коштів. *Materialy XI Mezinarodni vedecko-prakticka konference «Vedecky prumysl evropskeho kontinentu – 2015»*. Dil 2. *Ekonomické vedy*. Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o. С. 43-47.
- Статистичні дані краудфандингової платформи «Спільнокошт». Фільтр «Успішні проекти, 2015-2017 рр.». URL: <https://biggggidea.com/geomap>

4. Статистичні дані краудфандингової платформи «Спільнокошт». Фільтр «Доброчинці, 2015-2017 рр.». URL: <https://biggggidea.com/geomap>

5. Статистичні дані краудфандингової платформи «Спільнокошт». Фільтр «Неуспішні проекти, 2015-2017 рр.». URL: <https://biggggidea.com/geomap>

6. Статистичні дані краудфандингової платформи «Спільнокошт». Фільтр «Неопубліковані проекти, 2015-2017 рр.». URL: <https://biggggidea.com/>

7. Статистичний збірник «Регіони України – 2015». Частина I. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/12/zb_ru12015w.zip.

8. Статистичний збірник «Регіони України – 2015». Частина II. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/12/zb_ru22015w.zip

9. Статистичний збірник «Регіони України – 2016». Частина I. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/12/zb_ru1ch2016w.zip

10. Статистичний збірник «Регіони України – 2016». Частина II. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/12/zb_ru2ch2016w.zip

11. Статистичний збірник «Регіони України – 2017». Частина I. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru1ch2018.pdf

12. Статистичний збірник «Регіони України – 2017». Частина II. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_region_2017.zip

References

1. Schwiembacher A., Larralde B. Crowdfunding of small entrepreneurial ventures. *Handbook of Entrepreneurial Finance*. Oxford: Oxford University Press, 2010. pp. 369-391.
2. Hordiienko Ye.A., Kobzaryeva H.Yu., Shevchenko I.Yu. Formation and development of the crowdfunding as an innovative way of the raising the funds. *Materials of XI International scientific and practical conference «The scientific industry of the European continent – 2015»*. Part 2. Economics. Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o. pp. 43-47. (in Ukrainian)
3. Statistics of the crowdfunding platform «Spilnokosht». Filter «Successful projects, 2015-2017». URL: <https://biggggidea.com/geomap> (in Ukrainian)
4. Statistics of the crowdfunding platform «Spilnokosht». Filter «Benefactors, 2015-2017». URL: <https://biggggidea.com/geomap> (in Ukrainian)
5. Statistics of the crowdfunding platform «Spilnokosht». Filter «Unsuccessful projects, 2015-2017». URL: <https://biggggidea.com/geomap> (in Ukrainian)
6. Statistics of the crowdfunding platform «Spilnokosht». Filter «Unpublished projects, 2015-2017». URL: <https://biggggidea.com/geomap> (in Ukrainian)
7. Statistical yearbook «Regions of Ukraine – 2015». Part I. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/12/zb_ru12015w.zip (in Ukrainian)
8. Statistical yearbook «Regions of Ukraine – 2015». Part II. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/12/zb_ru22015w.zip (in Ukrainian)
9. Statistical yearbook «Regions of Ukraine – 2016». Part I. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/12/zb_ru1ch2016w.zip (in Ukrainian)
10. Statistical yearbook «Regions of Ukraine – 2016». Part II. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/12/zb_ru2ch2016w.zip (in Ukrainian)
11. Statistical yearbook «Regions of Ukraine – 2017». Part I. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru1ch2018.pdf (in Ukrainian)
12. Statistical yearbook «Regions of Ukraine – 2017». Part II. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_region_2017.zip (in Ukrainian)

ШУМ

Михайло Анатолійович
Kaf.oblik.hif@gmail.com

ЯКИМЕНКО

Оксана Євгеніївна
oeyakimenko@gmail.com

БОЙКО

Таміла Магеррамівна

к.е.н., доцент, завідувач кафедри,
Харківський інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету

старший викладач, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

магістрант, Харківський інститут
фінансів Київського національного
торговельно-економічного
університету

УДК 657.432

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА**

**ORGANIZATION OF DISCOUNT DISCLAIMERS WITH DEBITORS IN THE CONDITIONS OF THE
INSTABLE ECONOMIC ENVIRONMENT**

У статті досліджуються особливості організації обліку дебіторської заборгованості в контексті управління розрахунками. Мета дослідження полягає у розкритті основних підходів щодо організації обліку розрахунків з дебіторами, особливо в умовах нестабільної економічної ситуації. У статті визначено необхідність правильної облікової політики щодо організації розрахунків з різними дебіторами, розкрито основні напрями управління дебіторською заборгованістю як при організації роботи власними силами (шляхом розширення повноважень бухгалтерської служби, інших підрозділів), так і при залученні компаній на аутсорсінгу.

* * *

В статье исследуются особенности организации учета дебиторской задолженности в контексте управления расчетами. Цель исследования заключается в раскрытии основных подходов к организации учета расчетов с дебиторами, особенно в условиях нестабильной экономической ситуации. В статье определена необходимость правильной учетной политики по организации расчетов с разными дебиторами, раскрыты основные направления управления дебиторской задолженностью как при организации работы собственными силами (путем расширения полномочий бухгалтерской службы, других подразделений), так и при привлечении компаний на аутсорсинге.

* * *

The article deals with the features of the organization of accounts receivable in the context of the management of calculations. The purpose of the study is to reveal the main approaches to the organization of accounts settlement with debtors, especially in an unstable economic situation.

The introduction emphasizes the importance and importance of receivables in managing the financial condition of the enterprise. Accounts receivable arises as a result of calculations of the enterprise with buyers, suppliers, financial bodies, customers, employees. The basis for managing accounts with debtors is the information provided by the accounting system. Consequently, the question of the correct organization of accounts receivable and possible directions for its optimization, especially in crisis conditions of management, are extremely relevant. The article specifies that in the accounting system information on receivables and disclosures in the financial statements of an enterprise in Ukraine is formed in accordance with the Regulation (Standard) of Accounting 10 "Accounts Receivable". For the correct organization of accounting for settlements with debtors it is necessary to classify it: on the terms of arrears (long-term or current), by type, on objects of accounting (each debtor, debtor) and terms of non-payment. In addition, in order to optimize accounting processes for accounts receivable, it is necessary to select and compile accounting nomenclatures and bearers of accounting information for accounts receivable. It is determined that the main measures of work with problem debtors include: legal, psychological, economic, etc. Also, in the context of the complication of payment discipline, the possibility of distributing the process of managing receivables should be considered: on its own (by extending the powers of the accounting service, other departments) or outsourced.

Consequently, the correct organization of accounts receivable will allow management to take operational managerial decisions to increase the settlement discipline, and, as a consequence, and to strengthen the financial position of the company in a crisis situation in the economy.

Ключові слова: організація обліку, дебіторська заборгованість, управління заборгованістю, аутсорсінг

Ключевые слова: организация учета, дебиторская задолженность, управление задолженностью, аутсорсинг

Keywords: accounting, accounts receivable, debt management, outsourcing

ВСТУП

Невід'ємною складовою фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання є дебіторська заборгованість. Для функціонування підприємства досить важливого значення має управління дебіторською заборгованістю та аналіз її стану. Дебіторська заборгованість виникає внаслідок розрахунків підприємства з

покупцями, постачальниками, фінорганамі, замовниками, працівниками. Основою для управління розрахунками з дебіторами є інформація, що надає система бухгалтерського обліку. Отже, питання правильної організації обліку дебіторської заборгованості та можливих напрямів її оптимізації, особливо в кризових умовах господарювання є надзвичайно актуальними.

Вміле управління дебіторською заборгованістю є невід'ємною умовою ефективного господарювання підприємства. Дослідженню цих проблем присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, таких як Р.А. Алборов, П.С. Безрукіх, О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинцев, С.Ф. Голов, О.М. Головащенко, Р. Грачова, І. Губіна, В.А. Єрофєєва, А.А. Єфремова, В.М. Костюченко, Т.Н. Малькова, Н.М. Малюга, М.Ю. Медведєв, В.Моссаковський, В.В.Нарєжний, С.А. Ніколаєва, В.Ф. Палій, М.С. Пушкар, Б. Райан, Н.В. Рассулова, Я.В. Соколов, А. Твердомед, П. Хомін, Ю.Д. Чацкіс, В.О.Шевчук та інші.

МЕТА РОБОТИ полягає у розкритті основних підходів щодо організації обліку розрахунків з дебіторами, особливо в умовах нестабільної економічної ситуації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При написанні статті використані матеріали, що містяться в працях вчених у галузі теорії і практики бухгалтерського обліку, фінансового менеджменту, галузеві інструкції та нормативні документи тощо.

Інформаційна база представлена законодавчими, нормативними актами, інструкціями, збірниками наукових праць, підручниками, енциклопедіями, стандартами бухгалтерського обліку, інформацією друкованих та електронних періодичних видань з питань бухгалтерського обліку, менеджменту. Під час проведення дослідження були використані методи аналізу, логічного узагальнення, порівняння, діалектичного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ефективне управління дебіторською заборгованістю вимагає оперативної, повної та своєчасної інформації про стан розрахунків з дебіторами, яка формується в системі бухгалтерського обліку.

У системі бухгалтерського обліку інформація стосовно дебіторської заборгованості та розкриття її у фінансовій звітності підприємства в Україні формується згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

Дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певну суму грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [5].

Для оптимальної організації обліку розрахунків з дебіторами на підприємстві треба визначитися з її класифікацією згідно з чинним законодавством. Так, обов'язковим в Україні є поділ дебіторської заборгованості відповідно до п. 4 П(С)БО 10 на довгострокову та поточну, який залежить від нормального операційного циклу і терміну погашення заборгованості.

Відповідно до П(С)БО 10 дебіторську заборгованість залежно від платоспроможності дебіторів також поділяють на сумнівну та безнадійну.

Починати організацію облікового процесу процедури документального забезпечення дебіторської заборгованості необхідно з відбору:

– облікових номенклатур, організація яких включає два види робіт – вибір (формування) економічної інформації, що має бути відображена в обліково-аналітичній системі підприємства, та складання переліку

господарських фактів про форми функціонування майна і капіталу підприємства;

– носіїв облікових номенклатур, до яких належать будь-які матеріальні носії, зокрема типові форми (накладні, рахунки-фактури), облікові реєстри, форми звітності або договори та інші документи. Носії облікових номенклатур за кожною окремою ділянкою, зокрема за дебіторською заборгованістю формують в альбоми первинних документів.

У загальному розумінні можна сказати, що дебіторська заборгованість – це тимчасове заморожування оборотних активів у господарській діяльності підприємства, що стає причиною фінансових ускладнень.

Основною проблемою при здійсненні кінцевих розрахунків з дебіторами є проблема неплатежів. Для вирішення цього питання – недоотримання коштів по дебіторській заборгованості, необхідно проводити різноманітні заходи, а саме: юридичні, організаційні, економічні, психологічні, фізичні.

Процедура інкасації дебіторської заборгованості із контрагентів-боржників містить у собі низку заходів, які мають передувати процедурі стягнення боргів у судовому порядку. До таких дій, зокрема, відносять [4]:

1) телефонний дзвінок у бухгалтерію покупця з метою нагадати про суму заборгованості та період її прострочення, а також поцікавитися причиною затримки платежу та взяти можливий строк оплати рахунка;

2) направлення боржнику акта звіряння разом із листом, який містить прохання погасити наявну заборгованість;

3) направлення боржнику вимоги про сплату боргу протягом певного строку;

4) направлення боржнику листа, підписаного юристом підприємства, про наміри звернутися до суду з метою стягнення боргу;

5) звернення до суду (при значних сумах заборгованості).

Загальноприйнятими і більш загальними є такі етапи стягнення дебіторської заборгованості:

1) досудове врегулювання і повернення заборгованості;

2) направлення справи до суду [4].

Методи досудового врегулювання, якими найчастіше користуються сучасні підприємства-кредитори, можна класифікувати таким чином:

1) психологічні: до них відносять постійне нагадування по телефону, факсу, пошті, боржник повинен знати, що затримка платежу непокоїть кредитора. Більш складним, а значить, і дієвим є поширення інформації про затримку оплати серед суміжних постачальників та інших зацікавлених осіб. Психологічний вплив виявляється ефективним, якщо використовується для роботи з добросовісними дебіторами;

2) економічні: до економічних методів варто віднести фінансові санкції та заставні відносини. Застава слугує найбільш ефективним важелем впливу на боржника, оскільки може бути реалізована за заниженою ціною;

3) юридичні: застосування методів юридичного впливу передбачає звернення до правоохоронних органів і проведення досудової перевірки боржника, яка може стимулювати останнього якнайскоріше погасити заборгованість [4].

Особливу увагу в процесі ефективного управління дебіторською заборгованістю слід приділяти попереджувальним діям, що спрямовані на недопущення виникнення невиправданої заборгованості, яка загрожувала б фінансовому стану суб'єкта господарювання, і має здійснюватися цим суб'єктом власними силами. Зокрема, до таких дій належать:

- 1) ефективно розроблена кредитна політика підприємства;
- 2) попередній аналіз платоспроможності потенційних контрагентів;
- 3) своєчасний контроль за виникненням дебіторської заборгованості.

Зарубіжні економісти-аналітики пропонують низку ефективних методів управління заборгованістю дебіторів, що допоможуть інкасувати грошові суми з боржників та надають практичний механізм дій при виникненні такого виду заборгованості:

- 1) визначати термін прострочених залишків на рахунках дебіторів і порівнювати цей термін із нормами в галузі, показниками конкурентів та даними минулих років;
- 2) періодично переглядати граничну суму реалізації продукції, виходячи із фінансового стану клієнтів;
- 3) якщо виникають проблеми з одержанням грошей, вимагати заставу на суму, не меншу ніж сума на рахунку дебітора;
- 4) використовувати установи, які стягують борги;
- 5) продати рахунки дебіторів факторинговій компанії, якщо при цьому можна отримати економію [2].

Виконання поставлених завдань може стати додатковим навантаженням на бухгалтерську службу, тому можливо запропонувати розділити повноваження і частину завдань перекласти на служби маркетингу, аналітичний відділ тощо.

Проблема стягнення дебіторської заборгованості вже стала звичною у соціальній та юридичній сфері, і, судячи з нестабільного економічного стану в економіці, питання стягнення боргів з плином часу буде тільки збільшуватися і ставати все більш актуальним [3, С. 69]. Тому в умовах, що склалися, зростає необхідність теоретичної розробки ефективних процедур стягнення дебіторської заборгованості та майбутнє застосування їх на практиці.

Сучасна практика пропонує два основні способи організації управління дебіторською заборгованістю на підприємстві:

1) самостійне управління заборгованістю, тобто процедура стягнення заборгованості починається підприємством-кредитором самостійно, власними силами і методами. При самостійному управлінні заборгованістю використовуються виключно ресурси підприємства (трудова, фінансова, технічна). Для цього в організації можуть створюватися спеціалізовані служби: кредитні контролери, служби безпеки тощо.

2) передавання управління заборгованістю на аутсорсинг. Аутсорсинг (зовнішнє управління) дозволяє доручити роботу із заборгованістю спеціалізованим організаціям. Переваги аутсорсингу полягають у тому, що він дає можливість підприємству ефективно вирішувати ті завдання, якими самостійно займатися або дорого, або неможливо через нестачу ресурсів.

У зв'язку з погіршенням економічного становища в

державі в цілому з'являються спеціалізовані компанії, які пропонують послуги зі стягнення дебіторської заборгованості різнорізними методами впливу: юридичними, економічними, психологічними [3, С. 101]. Головним завданням таких компаній є мінімізація строку повернення найбільшої частки боргів. Винагородою за такі послуги є або фіксована плата, або відсоток від загальної суми дебіторської заборгованості.

Крім того, останнім часом набувають поширення непрямі методи вирішення проблем із дебіторською заборгованістю. Серед таких методів – PR-супровід діяльності зі збору боргів, PR-супровід юридичної діяльності із захисту прав обдурених кредиторів. Або освітлення в ЗМІ обставин розгляду в суді справи про стягнення боргу. Подібні публічні заходи, на яких оповістять конкретні факти несумлінної поведінки в бізнесі, зі вказівкою імен підприємців, назв фірм, привертають велику увагу ЗМІ і громадськості.

ВИСНОВКИ

Таким чином, для правильної організації обліку розрахунків з дебіторами слід класифікувати її: за термінами виникнення заборгованості (довгострокова або поточна), за видами, за об'єктами обліку (кожним боржником, дебітором) та строками непогашення. Крім того, для оптимізації облікових процесів з обліку дебіторської заборгованості потрібно відібрати та скомпонувати облікові номенклатури і носії облікової інформації щодо дебіторської заборгованості. Також в умовах ускладнення платіжної дисципліни слід розглянути можливість розподілу процесу управління дебіторською заборгованістю: власними силами або передати на аутсорсинг.

Список використаних джерел

1. Білик М.Д. *Управління дебіторською заборгованістю підприємств*. К.: Фінанси України. 2011.
2. *Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості*. URL: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/pharma_3
3. Василюк М.М. *Механізм управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання*. К.: Знання, 2014.
4. Горбачова О.М., Лахай Л.В. *Облік та аналіз дебіторської заборгованості: проблеми та шляхи вирішення*. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2013_1/Lahay_109.htm.
5. *Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

References

1. Bilyk M.D. *Receivables management of the enterprises*. K.: Finance Of Ukraine. 2011. (in Ukrainian)
2. *Analysis of accounts receivable and accounts payable*. URL: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/pharma_3 (in Ukrainian)
3. Vasylyuk M.M. *The mechanism of management of accounts receivable in modern economic conditions*. Kyiv: Knowledge, 2014. (in Ukrainian)
4. Horbachova O.M., Lakhay L.V. *Accounting and analysis of receivables: problems and solutions*. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2013_1/Lahay_109.htm. (in Ukrainian)
5. *Regulation (standard) of accounting 10 "Accounts Receivable"*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (in Ukrainian)

ЮДИНА

Олена Іванівна
el.judina@gmail.com

УДК 338.48-640.4

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

ANALYSIS OF THE MODERN SITUATION ON ENTERPRISES OF HOTEL AND RESTAURANT ECONOMY: FEATURES AND PROBLEMS

к.е.н., завідувач кафедри,
ВНІЗ "Дніпровський
гуманітарний університет"

У статті досліджено сучасний стан готельно-ресторанного господарства і сфери туризму, виявлено основні проблеми і тенденції розвитку підприємств і галузей індустрії гостинності в Україні та Дніпропетровській області. Проведено оцінку динаміки туристичних потоків, показників активності готельних, ресторанных і туристичних підприємств на сучасному етапі. Досліджено особливості впливу туристичної діяльності на розвиток готельно-ресторанної сфери в сучасних умовах. В ході аналізу встановлено, що за останні 5 років в цих галузях економіки знизилися основні показники активності і спостерігаються ознаки занепаду.

* * *

В статье исследовано современное состояние гостинично-ресторанного хозяйства и сферы туризма, выявлены основные проблемы и тенденции развития предприятий и отраслей индустрии гостеприимства в Украине и Днепропетровской области. Проведена оценка динамики туристических потоков, показателей активности гостиничных, ресторанных и туристических предприятий на современном этапе. Исследованы особенности влияния туристической деятельности на развитие гостинично-ресторанной сферы в современных условиях. В ходе анализа установлено, что за последние 5 лет в этих отраслях экономики снизились основные показатели активности и наблюдаются признаки упадка.

* * *

Introduction. Under modern conditions of business operating, an analysis of environment of an enterprise, features of development of the socio-economic system and of the economic country complex is getting more and more important. This is an initial phase in the formation of strategy and mechanisms of activity of the enterprise, including real actual problems and perspective directions of development of the industries, regions and country in the whole. A hotel-restaurant economy is the important constituent of pertaining to national economy complex, sphere of hospitality and one of staples of market of the tourist services. Tourist demand stimulates economic activity of the enterprises of hospitality industry and influences on the socio-economic development of the country regions.

Purpose. The aim of present work is an analysis and estimation of modern state of the economy hotel-restaurant and of the tourism sphere, is an exposure of basic problems and progress trends of the enterprises and industries of hospitality in Ukraine and in the Dnipropetrovs'k area.

Results. The dynamics of tourist streams, activity of hotel-restaurant and tourist business in Ukraine and Dnipropetrovs'k area on the modern stage are analyzed. An estimation and comparative analysis of activity indicators of tourist, hotels and restaurants enterprises is are conducted. The features of influencing of tourist activity on the sphere hotel-restaurant development in modern terms are explored. Role of the modern information technologies in the hospitality sphere and features of their influence on the improvement of efficiency and quality of services of the tourism enterprises are considered.

Conclusion. It is a fact, that for the last 5 years in the field of hotel-restaurant and tourist business activity went down and there are such signs of decline: diminishing of tourist streams, collective facilities of placing, seating of placing and placed persons capacity, reduction of tourism specific gravity is in Basic Inner Product of country, decline receipts of currencies from the export of tourist and hotels services, of investments in the infrastructure of hospitality sphere, reduction of workplaces are decline.

Ключові слова: готельно-ресторанне господарство, бізнес, індустрія гостинності, підприємства, туристичний ринок, послуги, аналіз

Ключевые слова: гостинично-ресторанное хозяйство, бизнес, индустрия гостеприимства, предприятия, туристический рынок, услуги, анализ

Keywords: hotel and restaurant economy, business, industry of hospitality, enterprises, tourist market, services, analysis

ВСТУП

В умовах кризових соціально-економічних явищ, які відбуваються в Україні за останній період, актуальним стає пошук перспективних напрямків і механізмів розвитку господарського комплексу країни шляхом виявлення особливостей функціонування підприємств і галузей економіки на сучасному етапі на основі аналізу. Готельно-ресторанне господарство є важливою складовою народногосподарського комплексу, сфери гостинності і одним з головних елементів ринку туристичних послуг. Готельно-ресторанний бізнес являє

собой вид економічної діяльності суб'єктів господарювання з надання послуг тимчасового розміщення й харчування споживачів з організацією дозвільно-розважальних заходів або без них. Від величини даного сектора індустрії гостинності, кількості та якості пропонуванних приміщень і послуг значною мірою залежать туристичні потоки.

Під поняттям «гостинність» розуміється система заходів і порядок їх впровадження з метою задоволення побутових, господарських та культурних потреб гостей, що базується на принципах привітності, щедрості, люб'язності, дружелюбності і пошани до споживачів

послуг. Гостинність – одне з понять цивілізації, яке в результаті науково-технічного прогресу перетворилося в могутню індустрію, що істотно впливає на економічний розвиток країни на сучасному етапі. Індустрія гостинності включає різні види послуг, що надаються на туристичному ринку, зокрема розміщення, громадське харчування, транспортні перевезення, проведення культурно-розважальних та інших заходів. Туристи, що здійснюють поїздки з різними цілями, є потенційними споживачами продуктів і послуг, вироблених підприємствами цих галузей, таким чином, вони стимулюють підвищення економічної активності суб'єктів господарювання і сприяють соціально-економічному розвитку регіонів і країни в цілому.

Проблемам і перспективам розвитку готельно-ресторанного господарства присвячено багато робіт вітчизняних і закордонних авторів. У роботах Г.Я. Круля, М.П. Мальської, О.М. Головка висвітлюються питання з організації діяльності підприємств готельного господарства, роботи П.Р. Пуцентейло, Н.І. Кабушкіна присвячені процесу управління в сфері готельного і ресторанного бізнесу. Питання менеджменту розглядалися такими зарубіжними та вітчизняними вченими як Дж. Р. Уокер, Л. Ваген, Р.А. Браймер, Н.О. П'ятницька, М.В. Якименко, Г.А. Яковлев та ін. Діяльність в сфері туризму та індустрії гостинності досліджувалися в роботах Л.Г. Богуша, Л.И. Давіденка, В.Ф. Кифяка, В.И. Цибуха. Проте не достатньо уваги приділяється особливостям функціонування туристичного ринку та взаємозв'язку показників діяльності готельно-ресторанних та туристичних підприємств.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є аналіз та оцінка сучасного стану в сфері готельно-ресторанного господарства та туризму, виявлення основних проблем та тенденції розвитку підприємств і галузей індустрії гостинності в Україні і Дніпропетровської області.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час проведення аналізу сучасного стану підприємств готельно-ресторанного господарства та ту-

ризму використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема теоретичного узагальнення. Табличний і графічний прийоми застосовувалися для наочного подання результатів дослідження. Інформаційною основою роботи є матеріали періодичних видань, наукові праці, Internet-ресурси, офіційні статистичні матеріали.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розвиток готельно-ресторанного господарства та індустрії гостинності в цілому, безпосередньо залежить від інтенсивності туристичних потоків, стану в'їзного, виїзного і внутрішнього туризму в країні. За даними Державної статистичної служби в Україні за останні два роки (2016-2017) спостерігалось зростання туристичних потоків у порівнянні з попереднім 2015 р., проте величина вказаних показників туристичної активності значно менше їх значень у 2013 р. (табл. 1) [4].

Аналіз приведених статистичних даних показав, що за період з 2014 р. по 2017 р. збільшилася кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, але порівняно з 2013 р., середнє значення цього показника знизилася на 48 %, і на 32,5 % зменшилася кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України, зокрема іноземних туристів – на 90,3 %, внутрішніх – на 46,2 % (табл. 2) [2].

Також за статистичними даними [5] та проведеними розрахунками у Дніпропетровської області за той же проміжок часу (2014-2016 рр.) досліджувані показники туристичної активності (окрім кількості громадян України, які виїжджали за кордон) мали найнижчі значення у порівнянні з попереднім періодом, починаючи з 2003 р. (табл. 3, рис. 1) [3].

На рис. 1 криві загального і виїзного турпотоків мають ідентичні вигини і напрям руху, тобто на графіці наочно простежується взаємозв'язок загальної кількості туристів з туристами, які виїжджали за кордон, а з 2013 р. ці лінії тренда максимально зближуються і майже співпадають, що свідчить про значне переважання виїзного туризму у Дніпропетровської області.

Таблиця 1

Туристичні потоки в Україні у 2013-2017 рр.

Роки	Кількість іноземних громадян що відвідали Україну, осіб	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та тур агентами, осіб	У тому числі		
			іноземні туристи	громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2013	24671227	3454316	232311	2519390	702615
2014	12711507	2425089	17070	2085273	322746
2015	12428286	2019576	15159	1647390	357027
2016	13333096	2549606	35071	2060974	453561
2017	14229642	2806426	39605	2289854	476967

Таблиця 2

Зміна показника середньої кількості туристів в Україні за період 2014-2017 рр. порівняно з 2013 р.

№ з/п	Показник	Зміна показника (±) до 2013 р., %
1	Кількість іноземних громадян, що відвідали Україну	- 48,0
2	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України, у тому числі:	- 32,5
2.1	іноземних туристів	- 90,3
2.2	внутрішніх туристів	- 46,2

Таблиця 3

Туристичні потоки у Дніпропетровській області у період 2003-2016 рр.

Рік	Кількість туристів обслугованих суб'єктами туристичної діяльності, осіб	У тому числі			
		іноземні туристи	у % до попереднього року	внутрішні туристи	у % до попереднього року
2003	125421	12004	- (9,57)	97752	- 78,1
2004	103177	11711	-2,44	74173	-24,12
2005	103320	17189	+46,78	64799	-12,64
2006	125408	14772	-14,06	75093	+15,89
2007	168431	15676	+6,12	71635	-4,61
2008	164461	8656	-44,78	72985	+1,89
2009	105725	4873	-43,70	50955	-30,18
2010	105413	1122	-76,98	55503	+8,93
2011	64470	16	-98,57	18515	-66,64
2012	68303	105	+556,25)	15215	-17,82
2013	81249	28	-73,33	12717	-16,42
2014	56803	-	-100	7263	-42,89
2015	46121	-	-	7195	-0,94
2016	57770	-	-	7776	+8,08

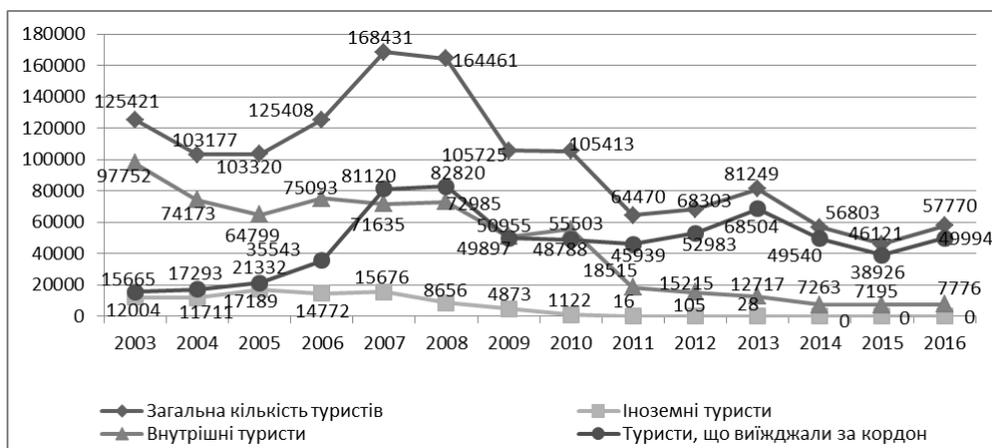

Рис. 1. Туристичні потоки у Дніпропетровській області в 2003-2016 рр.

Крім того, в 2017 р. зменшилася кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності, на 29 % по відношенню до 2013 р., зокрема внутрішніх туристів – на 39%, а іноземні туристи за вказані три роки туристичними підприємствами не обслуговувалися (табл. 4) [3].

Стан туристичної активності, інтенсивність внутрішніх і міжнародних туристичних потоків, безпосередньо впливають на розвиток індустрії гостинності та готельно-ресторанного господарства в країнах і регіонах. Тому, одночасно зі зниженням туристичної активності, відбувся спад у сфері готельного господарства у Дніпропетровській області. Дослідження показали, що зміна середніх величин наступних показників активності готельної діяльності за 2014-2017 рр. відповідно до їх значень у 2011 і 2013 рр. склали [3]:

1) загальна кількість колективних засобів розміщення зменшилася на 7,63 % і 4,2 %, зокрема готелів і аналогічних засобів розміщення – на 2,13 % і 2,2 %, спеціалізованих засобів розміщення – на 13,43 % і 8,7 %, відповідно;

2) загальна кількість місць скоротилася на 7,77 % і 6,47 %, зокрема в готелях і аналогічних засобах розміщення на 5,9 % і 6,45 %, в спеціалізованих засобах розміщення на 8,63 % і 6,48 %, відповідно;

3) загальна кількість розміщених осіб у порівнянні з 2011 р. зросла на 24,37 %, а з 2013 р. – знизилася на

19,86 %, зокрема в готелях і аналогічних засобах розміщення ці показники змінилися на (+21,89 %) і (-33,1 %), в спеціалізованих засобах розміщення – на (+51,9 %) і (-3,61 %), відповідно (табл. 5).

Крім того, аналіз статистичних даних показав, що в Україні у 2017 р. спостерігалася тенденція до зниження активності підприємств ресторанного господарства, так, у порівнянні з попереднім роком збільшилася тільки кількість ресторанів на 1,4 %, а таких закладів харчування, як кафе, бари та їдальні – зменшилося на 5,5 %, 7,4 %, 5,6 %, відповідно. Проте у порівнянні з 2015 р. знизилася активність кафе та їдалень на 5,1 % і 6,8 %, а на ринку ресторанних підприємств відбулося зростання кількості ресторанів та барів на 34,6 % і 10,6 %, відповідно. Аналіз активності підприємств ресторанного господарства в Україні за період з 2015-2017 рр. наведено у табл. 6 [4].

Готельно-ресторанний сектор економіки відіграє провідну роль у забезпеченні функціонування ринку туристичних послуг. Тому важливим аспектом розвитку індустрії гостинності є поліпшення готельної і ресторанної інфраструктури.

Одним з важливих чинників розвитку сфери гостинності та підвищення якості обслуговування на сучасному етапі є використання досягнень науково-технічного прогресу, зокрема сучасних ІТ-технологій.

Таблиця 4

Зміна показника середньої кількості туристів у Дніпропетровській області за період 2014-2017 рр. порівняно з 2013 р.

№ з/п	Показник	Зміна показника (±) до 2013 р., %
1	Кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності України, у тому числі:	- 29,0
1.1	іноземних туристів	-
1.2	внутрішніх туристів	- 39,0

Таблиця 5

Зміна середньої величини показників активності колективних засобів розміщення у Дніпропетровській області за період 2014-2017 рр. відповідно до їх значень у 2013 р.

№ з/п	Показник	Зміна показника (±) до 2013 р., %
1	Кількість колективних засобів розміщення у тому числі:	-4,2
1.1	готелів і аналогічних засобів розміщення	-2,2
1.2	спеціалізованих засобів розміщення	-8,7
2	Кількість місць у тому числі:	-6,47
2.1	готелів і аналогічних засобів розміщення	-6,45
2.2	спеціалізованих засобів розміщення	-6,48
3	Кількість розміщених осіб у тому числі:	-19,86
3.1	готелів і аналогічних засобів розміщення	-33,1
3.2	спеціалізованих засобів розміщення	-3,61

Таблиця 6

Динаміка активності підприємств ресторанного господарства в Україні за період 2015-2017 рр.

Види підприємств харчування	Одиниць			Відхилення, од.			Темпи змін, %		
	2015	2016	2017	2016 до 2015	2017 до 2016	2017 до 2015	2016 до 2015	2017 до 2015	2017 до 2015
Ресторани	526	698	708	+172	+10	+182	+32,7	+1,4	+34,6
Кафе	3022	3034	2868	+12	-166	-154	+0,4	-5,5	-5,1
Бари	682	814	754	+132	-60	+72	+19,4	-7,4	+10,6
Їдальні і постачання їжі	488	482	455	-6	-27	-33	-1,2	-5,6	-6,8

Оскільки в даний час на міжнародному туристичному ринку спостерігається тенденція збільшення кількості індивідуальних туристів, вельми актуальним є питання розширення можливостей бронювання послуг у сфері гостинності по Інтернету без посередників. Сьогодні продаж готельних і ресторанних послуг здійснюється через електронні канали EDS/OTA (Electronic Distribution System / on-line travel agency), які виконують рекламну та інформаційну функції, сприяють залученню клієнтів, і працюють як з різними компаніями, так і з індивідуальними замовниками.

Залежно від типу готелю питома вага бронювань по електронним каналам продажів (EDS) складає 30% і більше. Так, для готельного підприємства з номерним фондом в 200 номерів, яке співробітничас з туристичними операторами і корпоративними клієнтами, частка бронювань по EDS складає 1/3. Для міні-готелю з невеликим номерним фондом, ця частка може досягати 80-90 % від загальної кількості бронювань [1]. Також EDS дозволяють індивідуальному клієнту самостійно вибрати відповідний йому готель (ресторан), тип номера (мену) на певні дати, забронювати розміщення (столік в ресторані) в режимі реального часу і отримати моментальне підтвердження про бронювання на свою електронну пошту. Як правило, такі системи бро-

нювання є міжнародними, включають десятки і сотні тисяч об'єктів по всьому світу, містять їх описи і фотографії, проводять автоматичний розрахунок повної вартості послуг з урахуванням комісій і доплат [1].

В даний час до найбільш поширених і популярних міжнародних електронних систем продажів відносяться: Booking.com, Expedia.com, HRS.com та ін. Лідуючою в світі є електронна система продажів Booking.com, яка обслуговує близько 70 % споживчого ринку. Сайт перекладений на 42 мови і пропонує вибір з сотень тисяч об'єктів, розташованих більш ніж в 224 країнах, а також містить 100 млн. відгуків. На сайті, в тому числі представлено 36 готелів, 47 апартаментів, 12 хостелів Дніпропетровського регіону. У рейтингу сайтів електронних продажів Booking.com, TripAdvisor, Expedia.nl, сьогодні у десятку кращих готелів у Дніпропетровській області увійшли: готель «Менора», butik-готель «Axelhof», готель «Reikartz», SPA-готель «Цунамі», міні-готель «Дворянський», готель «Bartolomeo», готель «Академія», готельно-ресторанний комплекс «Заграва», гранд готель «Європейський», міні-готель «Літера». Також названо сім кращих ресторанів в м. Дніпро, до яких відносяться: ресторани «Репортер», «Артист», «Coast», «Bartofish», «SPOON», «Браззука», авто-гриль «Мисливець». На сайті електронних про-

дажів «doroга.ua», за вибором споживачів іншої категорії, готельні підприємства відповідно до рейтингової оцінки розташувалися у наступному порядку: міні-готель «Дворянський», хостел «Риба Андрій», міні-готелі «Севен Елевен» і «Смак», готелі «Reikartz», «Менора», «Гранд Готель Україна», мотель «Транзит», готель «Асторія», а у трійку кращих увійшли ресторани: «7:40», «Наталі», «Репортер».

На сучасному етапі розвитку готельний бізнес є одним з провідних напрямів економічної діяльності в світі, і велими привабливою сферою для інвестицій. Оскільки готельно-ресторанний сектор відрізняється гнучкістю, здатний швидко реагувати на різні впливи зовнішніх чинників, і при правильно вибраному підході, забезпечувати ефективність роботи навіть в кризових ситуаціях. Дослідження обсягу інвестицій в основний капітал туристичних регіонів України показує, що станом на 01.01.2017 р. понад 78% загального обсягу капіталовкладень спрямовано у розвиток готелів та інших засобів розміщення для короткотермінового проживання, 14 % – у розвиток ресторанів та припадає на м. Київ, Київську, Одеську, Львівську області. Крім того, прибуток, спрямований на розвиток матеріально-технічної бази підприємств сфери туризму, становив 16976,0 тис. грн., тобто 17,3 % від їх загального балансового прибутку [6]. Інвестиційну діяльність в готельно-ресторанній сфері стримує фактор непередбачуваності повернення інвестицій. Сучасні тенденції розвитку готельного бізнесу припускають окупність вкладень за 5-6 років, проте невеликий готель часто не може повернути витрачені кошти за цей термін. Тому, що складно визначити всі ризики, також власники бізнесу не завжди можуть відразу встановити правильний напрямок роботи, а клієнти з яких-то причин вибирають готельний продукт конкурентів.

Проте в даний час суттєву конкуренцію великим готелям створюють саме невеличкі готелі, власниками яких є фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності. Вони пропонують споживачам повний спектр основних та додаткових послуг за значно меншою ціною. За даними Держкомстату України станом на 01.01.2016 р. у сфері готельно-ресторанного бізнесу зареєстровано понад 20368 суб'єктів підприємництва, що складає 1,71% від загального обсягу зареєстрованих суб'єктів ЄДРПОУ, з них 19389 – мають юридичний статус, а 2209 є фізичними особами – підприємцями [4]. Поширення і розвиток невеликих засобів розміщення дозволяють забезпечити індивідуальний підхід до клієнта, персоналізацію обслуговування, поширення спектру послуг та підвищення їх якості.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз сучасного стану готельно-ресторанного господарства, індустрії гостинності та туризму в Україні та Дніпропетровської області підтверджує, що готельно-ресторанний бізнес та сфера туризму, яка надає безпосередній вплив на його розвиток, в останні 4-5 років мають тенденції до зниження активності діяльності та знаходяться на стадії занепаду. До основних ознак занепаду відносяться: зменшення туристичних потоків, колективних засобів розміщення, кількості місць розміщення і розміщених осіб у порівнянні з показниками 2012-2013 рр.; ско-

рочення питомої ваги туризму у ВВП країни; падіння доходів від туристичних послуг і послуг готелів, туристичного збору, валютних надходжень від експорту туристичних і готельних послуг, інвестицій у інфраструктуру сфери гостинності, скорочення робочих місць.

Всесвітня туристична організація назвала такі причини занепаду сфери гостинності в Україні: відсутність послідовної державної політики, неефективна діяльність влади у сфері туризму та гостинності; відсутність належних умов для розвитку туризму, податкового і фінансового стимулювання державою експорту туристичних послуг і вітчизняних туроператорів; незадовільна робота щодо формування та зміцнення туристичного іміджу України, розробки і просування національного туристичного продукту на міжнародному, а також на внутрішньому ринках тощо.

Тому розвиток готельно-ресторанного господарства в Україні на сучасному етапі не можливий без державного стимулювання туристичного ринку, подальшого розвитку прогресивних інформаційних технологій на основі використання мережі Інтернет та впровадження нових технологій у готельно-ресторанну діяльність, забезпечення індивідуального підходу до задоволення потреб клієнтів, створення умов для надходження інвестицій у готельно-ресторанну сферу і на розвиток туристичної інфраструктури регіонів.

Список використаних джерел

1. Печерица Е.В., Чернов Д.С. *Электронные каналы продаж (EDS) как способ продвижения гостиничных услуг. Управление продажами. 2015, № 6. С. 416-427.*
2. Юдіна О.І., Гриненко С.Ю. *Сучасні напрями туристичної діяльності в Україні та Дніпропетровському регіоні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро: ДГУ. 2018. С. 61-65.*
3. Юдіна О.І., Цабанова А.О. *Сучасний стан і проблеми розвитку готельно-ресторанного господарства у Дніпропетровській області. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро: ДГУ. 2018. С. 145-148.*
4. *Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 17.09.2018).*
5. *Офіційний сайт головного управління статистики у Дніпропетровській області. URL: http://www.dnestrstat.gov.ua*
6. *Портал для професіоналів готельного і ресторанного бізнесу. URL: http://prohotelia.com/*

References

1. Pecheritsa E.V., Chernov D.S. *Electronic channels of sales (EDS) as method of advancement of the hotels services. Management of sales. 2015, № 6. pp. 416-427. (in Russian).*
2. Yudina O.I., Hrynenko S.Y. *Modern directions of tourist activity in Ukraine and Dnipropetrovsk region. Materials of the Ukrainian scientific and practical conference. Dnipro: DGU. 2018. pp. 61-65. (in Ukrainian).*
3. Yudina O.I., Tsabanova A.O. *Modern state and problems of development of hotel and restaurant economy in the Dnipropetrovsk area. Materials of the Ukrainian scientific and practical conference. Dnipro: DGU. 2018. pp. 145-148. (in Ukrainian).*
4. *Official site of Government service of statistics of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (in Ukrainian).*
5. *Official site of main administration of statistics in the Dnipropetrovsk area. URL: http://www.dnestrstat.gov.ua (in Ukrainian).*
6. *Portal for professionals of hotel and restaurant business. URL: http://prohotelia.com/ (in Ukrainian).*

ЗАВОРА

Тайна Миколаївна
tainazavora@gmail.comк. е. н., доцент, Полтавський
національний технічний
університет імені Юрія
Кондратюка

УДК 005:334.316

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО
ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВАTHEORETICAL APPROACHES TO
DEFINING THE CONCEPT OF THE SOCIO-
ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE

УШАКОВА

Юлія Сергіївна
lulianna3800@gmail.comстудент, Полтавський
національний технічний
університет імені Юрія
Кондратюка

Стаття присвячена дослідженню й аналізу теоретичних підходів до визначення сутності поняття «соціально-економічна безпека» на рівні підприємства. Досліджено наукові праці зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків, систематизовано й проаналізовано варіанти визначення категорій «економічна безпека підприємства» та «соціально-економічна безпека підприємства» різними вченими й дослідниками. У результаті аналізу та логічного узагальнення підсумків дослідження запропоновано авторський підхід до визначення поняття «соціально-економічна безпека» на рівні підприємства й виокремлено основні її складові. Доведено, що саме поліпшення соціальних параметрів є джерелом подальшого стійкого розвитку підприємства.

* * *

Статья посвящена исследованию и анализу теоретических подходов к определению сущности понятия «социально-экономическая безопасность» на уровне предприятия. Исследованы научные работы зарубежных и отечественных ученых и практиков, систематизированы и проанализированы варианты определения категорий «экономическая безопасность предприятия» и «социальная безопасность предприятия» различными учеными и исследователями. В результате анализа и логического обобщения итогов исследования предложен авторский подход к определению понятия «социально-экономическая безопасность» на уровне предприятия и выделены основные её составляющие. Доказано, что именно улучшение социальных параметров является источником дальнейшего устойчивого развития предприятия.

* * *

Introduction. To date, under the influence of the combined influence of external and internal factors, the dynamics of transformational change in Ukraine is accompanied by a significant increase in political and economic instability, as well as the aggravation of social problems. The complex conditions of the current situation of the national socio-economic system of Ukraine predetermine the need to determine the methods and ways of ensuring socio-economic safety at all levels. One of the most widespread among a large number of safety studies is the study of the features of economic security of the enterprise, which has recently transformed into socio-economic safety. The article is devoted to the research and analysis of theoretical approaches to the definition of the essence of the concept of "socio-economic safety" at the enterprise level.

Purpose of articles: generalization and analysis of existing theoretical approaches to the interpretation of the concepts "economic safety of the enterprise", "social safety of the enterprise", definition of the essence of the concept of "socio-economic safety" at the level of the enterprise and provision of the author's definition of the latter of the above categories.

Results: researches scientific works of foreign and domestic scientists and practitioners have been researched and, as a result, systematized and analyzed the variants of definition of the categories "economic safety of the enterprise" and "social safety of the enterprise" by different scientists and researchers, on the basis of which the author's interpretation of the aforementioned terms is given. The study of existing theoretical approaches to the definition of socio-economic safety of the enterprise has been carried out.

Conclusions: as a result of the analysis and logical generalization of the research results, an author's approach to the definition of the notion "socio-economic safety" at the enterprise level is proposed and its main components are highlighted. It is proved that the improvement of social parameters is the source of further sustainable development of the enterprise.

Ключові слова: безпека, підприємство, національна безпека, економічна безпека підприємства, соціальна безпека підприємства, соціально-економічна безпека підприємства, визначення, підхід

Ключевые слова: безопасность, предприятие, национальная безопасность, экономическая безопасность предприятия, социальная безопасность предприятия, социально-экономическая безопасность предприятия, определение, подход

Keywords: safety, an enterprise, national safety, economic safety of enterprise, social safety of enterprise, socio-economic safety of enterprise, definition, approach

ВСТУП

На сьогоднішній день, під дією сукупного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів динаміка трансформаційних змін в Україні супроводжується значним

посиленням політичної та економічної нестабільності, а також загостренням соціальних проблем. Складні умови сучасного становища національної соціально-економічної системи України зумовлюють необхідність у

визначенні методів і шляхів забезпечення соціально-економічної безпеки на всіх рівнях.

Перш за все доцільно зазначити рівні дослідження: державний, регіональний та особистісний, оскільки на державному рівні мова йде про національну безпеку й напрями її забезпечення. Згідно з методичними рекомендаціями до оцінювання економічної безпеки держави, затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», маємо змогу оцінити стан її дев'яти складових за допомогою зазначених у методиці індикаторів та математичного апарату. Відповідно до цього документа соціальна безпека визначена складовою економічної і при оцінюванні враховується з коефіцієнтом 0,8. Незважаючи на рекомендаційний характер цих методичних настанов, серед науковців існують неоднозначні оцінки такого підходу. Вважаємо, що актуальним також є питання оцінювання й аналізу соціально-економічної безпеки підприємства, яка безпосередньо впливає на безпеку держави у соціальній сфері.

Аналіз існуючих наукових праць за цією тематикою дозволяє стверджувати, що на сьогоднішній день одним із найпоширеніших серед великої кількості досліджень безпеки є вивчення особливостей економічної безпеки підприємства, яка останнім часом науковцями трансформується у соціально-економічну. Однак, дослідженню саме поняття «соціально-економічна безпека підприємства» присвячено порівняно невелику кількість наукових праць. Більшість дослідників найчастіше розглядають окремо економічну та соціальну безпеку підприємства. Проте цілком справедливим є той факт, що економіка конкретного підприємства (як і економіка держави в цілому) не може розвиватися повною мірою без соціальної складової. Тому з'являється необхідність у розширенні й удосконаленні теоретичних аспектів побудови соціально-економічної безпеки вітчизняних підприємств з метою формування та розвитку соціально-економічної системи держави в цілому. Адже високий рівень соціально-економічної безпеки кожного окремого підприємства є однією з ключових складових системи пріоритетних напрямів формування відповідного рівня національної безпеки України.

Деякі аспекти дослідження особливостей економічної безпеки на рівні підприємства можна спостерігати у наукових працях таких учених, дослідників та науковців, як Ю.А. Локтіонова [1], В.Л. Дикань, І.В. Воловельська, О.В. Маковоз [3], І.Л. Назаренко [4], І.Ю. Зайцева [5]. Також дане питання досліджували С.А. Самаль, Л.С. Самаль [6], О.С. Шуміло [2], П.А. Колпаков [7], Г.В. Козаченко [8], Т.Г. Васильців [9], Д.В. Ковальов [10], М.А. Бендиков [11], Є.А. Олейніков [18], Н.В. Якименко-Терещенко, М.Є. Долгунін [19], С.І. Ілляшенко [20] та інші. Вивченням поняття «соціальна безпека» на рівні підприємства займалися П.П. Антонюк [12], В.М. Лугова, Т.В. Голубева [13], Н.Г. Мехеда, А.А. Манжула [14], О.І. Іляш [15], а також В.О. Онищенко, Т.М. Завора, О.В. Чепурний [21] та інші. Становлення соціально-економічної безпеки підприємства досліджували І.В. Венглюк [16], О.М. Ляшенко [17] та інші.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є аналіз та узагальнення існуючих на сьогоднішній день теоретичних підходів до трактування понять «економічна безпека підприємства», «соціальна безпека підприємства», визначення сутності поняття «соціально-економічна безпека» на рівні підприємства та надання авторського визначення останньої з вищезазначених категорій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У рамках статті використано метод логічного узагальнення (для опису актуальності теми і мети дослідження) та аналізу й синтезу (для характеристики підходів до визначення сутності економічної, соціальної та соціально-економічної безпеки підприємства).

РЕЗУЛЬТАТИ

У загальному розумінні, безпека – це забезпечення суспільства держави нормальними умовами для його самореалізації, захист насамперед життя кожного громадянина, його прав та свобод. Безпека є однією із ключових передумов життя людини, колективу, в тому числі й трудового.

Уперше поняття «безпека» як спокійний стан духу людини, яка відчувала себе захищеною від певної небезпеки, було вжито ще у XVII ст. На сьогоднішній день дослідження сутності цього терміна відбувається практично на всіх рівнях, включаючи економічну безпеку держави, регіону, підприємства, колективу, особи. На кожному з таких рівнів науковцями виділено певні підходи до визначення поняття «безпека» та його змістовного наповнення.

У рамках цього дослідження зосередимося на здійсненні теоретичного аналізу понять економічної, соціальної та соціально-економічної безпеки на рівні підприємства.

Ключовою цінністю у процесі функціонування будь-якого підприємства є його персонал. Саме від того, наскільки працівники відчують себе захищеними та у безпеці, залежить ефективність та продуктивність їхньої роботи, рівень їх мотивації до праці тощо. У той же час для того, щоб вести ефективну соціальну політику, підприємство повинне досягнути належного рівня й економічної безпеки також. Таким чином, обидві складові соціально-економічної безпеки є, на нашу думку, визначальними у процесі розвитку будь-якого підприємства. З метою систематизації понять економічної та соціальної безпеки підприємства розглянемо деякі існуючі на сьогодні теоретичні підходи до їх трактування. Почнемо з аналізу варіантів визначення сутності поняття «економічна безпека» на рівні підприємства різними науковцями, вченими й дослідниками.

На сьогоднішній день однозначне визначення сутності економічної безпеки підприємства відсутнє і кількість підходів до її трактування постійно збільшується. Найбільшого поширення останнім часом набувають такі підходи до визначення економічної безпеки на рівні підприємства:

- комплексний підхід (економічна безпека підприємства визначається як комплекс заходів та засобів стосовно підтримання суб'єкта господарювання в такому стані, в якому він здатний функціонувати належним чином, розвиваючись у розширеному масштабі, задовольняти реальні економічні потреби на

рівні, не нижчому від критичної межі, забезпечувати економічну незалежність, протистояти існуючим і раптово виникаючим загрозам [1, С. 129-133]);

- вузькофункціональний (поняття економічної безпеки підприємства розглядається з позиції лише одного конкретного аспекту діяльності);

- системний підхід до визначення економічної безпеки як «захисту від загроз на системному рівні» (має місце, виходячи з того, що загальною метою будь-якого підприємства є досягнення бажаного стану попри всі загрози, що існують у внутрішньому та зовнішньому середовищі);

- ресурсно-функціональний (для визначень економічної безпеки підприємства більшістю науковців, відповідно до цього підходу, спільною рисою є вимога ефективного використання ресурсів з метою запобігання появі певних ризиків і виокремлення функціональних складових щодо формування умов стабільного функціонування та розвитку підприємства);

- конкурентний (економічна безпека визначається як стан, який є гарантією можливості існування й розвитку підприємства в конкурентному середовищі) тощо.

В.Л. Дикань, І.В. Воловельська, О.В. Маковоз [3] економічну безпеку на рівні підприємства визначають як такий його стан, при якому воно може нейтралізувати негативні фактори зовнішнього впливу, а також досягти поставленої мети за найбільш ефективного використання наявного потенціалу в умовах невизначеності. Також В.Л. Дикань разом із І.Л. Назаренко [4, С. 72] надали поняттю «економічна безпека» на рівні підприємства таке трактування: належний рівень захисту процесу функціонування і розвитку підприємства від будь-яких можливих видів загроз; стан підприємства, за якого воно стабільно функціонує й прогресивно розвивається. Такий стан може бути досягнутий за умови максимально ефективного використання ресурсів підприємства та швидкої його адаптації до мінливих умов середовища.

І.Ю. Зайцева [5, С. 16-17] визначила економічну безпеку підприємства як рівень гармонізації у часі й просторі економічних інтересів керівника того чи іншого підприємства з інтересами суб'єктів господарювання, пов'язаних з ним, в умовах ситуаційного підходу до управління цим підприємством. С.А. Самаль та Л.С. Самаль під економічною безпекою підприємства розуміють рівень захисту від негативної дії внутрішніх і зовнішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується стійка реалізація ключових економічних цілей підприємства [6, С. 99].

О.С. Шуміло економічну безпеку підприємства визначає як стан такого економічного розвитку підприємства, для котрого є характерним максимальне досягнення головної мети функціонування підприємства станом на поточний період та у майбутньому, а також здатність підприємства адаптуватися до мінливого зовнішнього і внутрішнього середовища [2, С. 342]. П.А. Колпаков економічну безпеку підприємства трактує так: стан суб'єкта господарювання, який характеризується організованою сукупністю концептуальних і прагматичних факторів (теорія, методологія, послідовність конкретних заходів), що забезпечують цій системі: захист від небажаних впливів; динамічний розвиток; ефективність життєво важливих процесів; незалежність;

можливість досягнення цілей [7].

Погоджуємося із Г.В. Козаченко стосовно того, що існуючі підходи до тлумачення змісту поняття «економічна безпека підприємства» не конкурують між собою й історично не змінюють один одного [8]. Разом із В.П. Пономарьовим та О.М. Ляшенко, Г.В. Козаченко економічну безпеку на рівні підприємства трактує як міру гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства [8, С. 87].

Таким чином, науковці, досліджуючи сутність економічної безпеки підприємства, беручи до уваги всі існуючі підходи, стверджують, що економічна безпека підприємства розглядається як протилежне поняття до терміна «небезпека», а, згідно з діалектичним підходом, ці крайні економічні стани підприємства реально існують і опосередковано взаємодіють через ризики та загрози. Ключовими ознаками стану економічної безпеки підприємства є: стійкість, стабільність і здатність до розвитку; відсутність збитків; висока платоспроможність; висока ділова активність; достатня рентабельність та конкурентоспроможність, якісна реалізація всіх планів та угод [2].

Отже, підсумовуючи різні варіанти визначень сутності поняття «економічна безпека підприємства», на нашу думку, доцільно дати таке трактування: це комплексна система забезпечення такого стану функціонування підприємства, за якого воно зможе забезпечити захист від зовнішніх та внутрішніх загроз, ризиків і небезпек, а також адаптуватися до умов мінливого зовнішнього середовища та досягти головної мети своєї діяльності.

У сучасному ринковому середовищі дуже важливим є дослідження стану соціальної безпеки підприємства, яке повинне проводитись для забезпечення стійкої діяльності підприємства, мінімізації втрат та збереження контролю над його власністю, для забезпечення задоволення матеріальних і нематеріальних потреб персоналу, реалізації інтересів підприємства» [12].

Аналіз підходів до визначення сутності поняття «соціальна безпека підприємства» дозволив дійти таких висновків. По-перше, виявлено відсутність єдиного підходу до розуміння поняття соціальної безпеки на рівні підприємства. Установлено, що більшість визначень стосується або рівня захисту підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, або ж системи соціально-економічних заходів, що здійснюються на тому чи іншому підприємстві й направлені на забезпечення належного рівня доходів персоналу, прийнятних умов праці та відпочинку тощо.

Окремою групою науковців соціальна безпека підприємства розглядається через призму профспілкових угод, колективних договорів, партнерських відносин між працівниками й керівництвом підприємства, які визначають соціальний захист працівників і рівень соціальної безпеки та реалізують інтереси підприємства [13, С. 70].

В.М. Лугова і Т.В. Голубева під категорією «соціальна безпека підприємства» розуміють формування такої системи взаємовигідних партнерських відносин між керівництвом та персоналом підприємства, яка забезпечується шляхом задоволення матеріальних і

нематеріальних потреб працівників та реалізації інтересів підприємства в цілому [13, С. 70]. На нашу думку, у цьому визначенні дискусійним є те, що автори розглядають процес забезпечення соціальної безпеки підприємства як внутрішній, тобто узгодженість інтересів персоналу та керівництва. Ми вважаємо, що поняття соціальної безпеки підприємства є значно ширшим, і на процес її забезпечення може впливати низка чинників зовнішнього середовища (стосовно підприємства).

Н.Г. Мехеда та А.А. Мажула [14, С. 85] визначають соціальну безпеку підприємства як систему соціально-економічних заходів, направлених на матеріальне забезпечення персоналу, поліпшення умов праці. На нашу думку, трактування соціальної безпеки як системи заходів – не зовсім логічне. Це, скоріше, спосіб забезпечення соціальної безпеки, а не її стан.

Погоджуємося з науковцями щодо влучності розкриття цього поняття О.І. Ляш, яка розглядає соціальну безпеку підприємства як такий стан взаємозв'язку людських, корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне використання персоналу для стабільного його функціонування та динамічного соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним загрозам [15, С. 58].

Таким чином, аналіз існуючих підходів до визначення поняття «соціальна безпека підприємства», їх узагальнення та систематизація дозволяють припустити, що це рівень захисту соціальних інтересів працівників підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз відносно їхнього професійного та соціального стану, а також ступеня життєзабезпечення, за якого може відбуватися збереження і розвиток трудового потенціалу та зростання показників ефективності діяльності підприємства. Разом із цим, розкривши й проаналізувавши існуючі підходи щодо понять «економічна безпека» та «соціальна безпека» на рівні підприємства, вважаємо за доцільне говорити про соціально-економічну безпеку підприємства, оскільки посилення соціальної безпеки неможливе без використання економічних важелів. Оскільки ні саме виробництво, ні ефективна діяльність підприємства не є метою розвитку суспільства, на перший план виступає підвищення рівня якості життя членів суспільства, їхній добробут, їхня оцінка свого самопочуття, впевненість у майбутньому. Саме усвідомлення цих положень на всіх рівнях управління, у тому числі й на рівні підприємства, потребує пошуку взаємодії та взаємозв'язку економічної й соціальної сфер і в результаті формування соціально-економічної безпеки підприємства. Тому доцільним є розкриття вже існуючих підходів до соціально-економічної безпеки підприємства.

Що ж стосується визначення поняття «соціально-економічна безпека підприємства» в цілому, то І.В. Венглюк, наприклад, вважає, що це «стан підприємства, за якого забезпечується ефективне використання матеріальних та нематеріальних ресурсів підприємства, збереження та розвиток людського потенціалу з метою подальшого соціального та економічного розвитку з урахуванням можливих загроз задля їх уникнення» [16, С. 228]. О.М. Ляшенко, визначає соціально-економічну безпеку підприємства як стан його захи-

щеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, який досягається шляхом гармонізації та взаємоузгодження інтересів підприємства, відповідно до інтересів суб'єктів внутрішнього й зовнішнього середовища у часі та просторі [17].

Отже, враховуючи вищезазначені варіанти визначення понять соціальної й економічної безпеки підприємства окремо та категорії «соціально-економічна безпека» на рівні підприємства в цілому, виділимо основні складові останньої як стан: при якому належним чином (ефективно) використовуються матеріальні та нематеріальні ресурси підприємства; для якого є характерним високий рівень захищеності соціально-економічної системи від потенційних і наявних загроз, ризиків, небезпек із зовнішнього та внутрішнього середовищ; який сприяє саморозвитку, самоорганізації, збереженню й розвитку трудового потенціалу підприємства, забезпечує стабільність розвитку підприємства в цілому та його персоналу, гарантує відповідний соціальний стан і рівень життєзабезпечення в умовах відповідного рівня прибутковості й узгодженості та реалізації економічних інтересів; при якому підвищення соціальних параметрів є джерелом поліпшення економічних результатів. Ураховуючи все вищенаведене, вважаємо, що результат забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства залежатиме від ефективності соціально-економічних процесів на підприємстві.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження підходів різних науковців, дослідників і вчених до визначення сутності понять економічної та соціальної безпеки на рівні підприємства, а також їх критичного аналізу в рамках цього дослідження вдосконалено трактування вищезазначених категорій і визначено основні складові поняття «соціально-економічна безпека підприємства», до яких віднесено економічну та соціальну. Таким чином, соціально-економічна безпека на рівні підприємства повинна бути спрямована на постійне підвищення якості життя його працівників та соціального самопочуття. Саме поліпшення соціальної задоволеності працівників сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Локтионова Ю.А. Механизм идентификации состояний экономической безопасности предприятия. Журнал Социально-экономические явления и процессы. 2013, № 5(051). С. 129-133.
2. Шуміло О.С. Особливості наукових підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства». Проблеми економіки. 2014, № 4. С. 339-344.
3. Дикань В.Л., Воловельська І.В., Маковоз О.В. Економічна безпека підприємства. Харків, 2011. 266 с.
4. Дикань В.Л., Назаренко І.Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки. Харків, 2011. 142 с.
5. Зайцева І.Ю. Економіко-організаційні основи захисту підприємств автотранспорту від недружніх поглинань. Харків, 2011. 427 с.
6. Самаль С.А., Самаль Л.С. Устойчивое развитие предприятия и экономическая безопасность государства. Механизм регулирования экономики. 2012, № 3. С. 92-99.
7. Колпаков П.А. Система экономической безопасности фирмы. Экономика и менеджмент инновационных технологий. 2013, № 1. URL: <http://ekonomika.snauka.ru/2013/01/1567>
8. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Еко-

номічна безпека підприємства: сутність та механізм. Київ, 2003. 280 с.

9. Васильців Т. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення. Львів, 2008. 384 с.

10. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия Экономика Украины. 1998. № 10. С. 48-51.

11. Бендиков М., Хрусталева Е. Экономическая безопасность наукоемких производств. Вопросы экономики. 1999. № 9. С. 119-125.

12. Антонюк П.П. Теоретико-концептуальні підходи до поняття «соціальна безпека» підприємства: характеристики, переваги, недоліки. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. 2013. № 1. С. 214-219.

13. Лугова В., Голубева Т. Соціальна безпека як ключова підсистема безпеки підприємства. БІЗНЕС-ІНФОРМ. Економіка. 2011. № 10. С. 69-72.

14. Мехеда Н., Манжула А. Планування соціальної безпеки на підприємстві. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=39869>

15. Ляш О. Наукові передумови ідентифікації категорії «соціальна безпека регіону». Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. Сер. «Регіональна економіка». 2010. № 7(27). Ч. 3. С. 37-62.

16. Венглюк І.В. Становлення соціально-економічної безпеки підприємства Економічний вісник Донбасу. 2013. № 3. С. 226-230.

17. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства. Луганськ, 2011. 400 с.

18. Олейников Е.А. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность). Москва, 1997. 278 с.

19. Якименко-Терещенко Н.В., Долгунін М.С. Система економічної безпеки. Молодий вчений. 2017. № 7 (47). С. 490-493.

20. Ільяхенко С.І. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. Актуальні проблеми економіки. 2003. № 3 (21). С. 12-19.

21. Онищенко В.О., Завора Т.М., Чепурний О.В. Соціальна безпека регіону: теоретичні та прикладні аспекти. Полтава, 2015. 275 с.

References

1. Loktionova Yu.A. Mechanism of identification of the state of economic safety of an enterprise. Journal of socio-economic phenomena and processes. 2013, № 5(051). pp. 129-133 (in Russian).

2. Shumilo O.S. Features of scientific approaches to the definition of "economic safety of the enterprise". Problems of the economy. 2014. № 4. p. 339-344 (in Ukrainian).

3. Dykan V.L., Volovelska I.V., Makovoz O.V. Economic safety of the enterprise. Kharkiv, 2011. 266 p. (in Ukrainian).

4. Dykan V.L., Nazarenko I.L. Complex method of determination of the level of economic safety. Kharkiv, 2011. 142 p. (in Ukrainian).

5. Zaitseva I.Yu. The economic and organizational principles of protection of motor companies from hostile takeovers. Kharkiv, 2011. 427 p. (in Ukrainian).

6. Samal S.A., Samal L.S. Sustainable development of an enterprise and the economic safety of a state. Mechanism of regulation of the economy. 2012. № 3. pp. 92-99 (in Russian).

7. Kolpakov P.A. The system of economic safety of the company. Economics and management of innovative technologies. 2013. № 1. URL: <http://ekonomika.snauka.ru/2013/01/1567> (in Russian).

8. Kozachenko H.V., Ponomaryov V.P., Lyashenko O.M. Eco-nomic safety of the enterprise: essence and mechanism. Kyiv, 2003. 280 p. (in Ukrainian).

9. Vasylytsiv T. The economic safety of Ukraine's entrepreneurship: strategy and strengthening mechanisms. Lviv, 2008. 384 p. (in Ukrainian).

10. Kovalev D., Suhorukova T. The economic safety of enterprises. The economy of Ukraine. 1998. № 10. pp. 48-51 (in Russian).

11. Bendikov M., Khrustal'yov E. Economic safety of knowledge-intensive industries. Economic issues. 1999. № 9. pp. 119-125 (in Russian).

12. Antonyuk P.P. Theoretical and conceptual approaches to the concept of "social safety" of the enterprise: characteristics, advantages, disadvantages. Herald of Zhytomyr state Technological University. Economic sciences. 2013. № 1. pp. 214-219 (in Ukrainian).

13. Luhova V., Holubyeva T. Social safety as a key subsystem of enterprise security. BUSINESS-INFORM. Economy. 2011. № 10. pp. 69-72 (in Ukrainian).

14. Mekheda N., Manzhula A. Planning of social safety at the enterprise. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=39869> (in Ukrainian).

15. Ilyash O. Scientific preconditions for identification of the category "social safety of the region". Collection of scientific works of Lutsk National Technical University. Economic sciences. Series "Regional economy". 2010. № 7 (27). Part 3. pp. 37-62 (in Ukrainian).

16. Venhliuk I.V. Development of socio-economic safety of the enterprise. Economic bulletin of the Donbass. 2013. № 3. pp. 226-230 (in Ukrainian).

17. Lyashenko O.M. Conceptualization of management of economic safety of the enterprise. Luhansk, 2011. 400 p. (in Ukrainian).

18. Oleinikov E.A. Fundamentals of economic safety (state, region, enterprise, personality). Moscow, 1997. 278 p. (in Russian).

19. Yakimenko-Tereschenko N.V., Dolhunin M.Ye. The system of economic safety. Young scientist. 2017. № 7 (47). pp. 490-493 (in Ukrainian).

20. Ilyashenko S.I. Components of economic safety of an enterprise and approaches to their assessment. Actual problems of economics. 2003. № 3 (21). pp. 12-19 (in Russian).

21. Onyshchenko V.O., Zavora T.M., Chepurnyi O.V. Social safety of the region: theoretical and applied aspects. Poltava, 2015. 275 p. (in Ukrainian).

МОРЩАВКА

УДК 338

Юрій Олександрович
yuriy.morschavka@gmail.comПРИЧИННО-НАСЛІДКОВА ОЦІНКА РИЗИКУ У ВИДАВНИЧІЙ
ГАЛУЗІCAUSAL AND CONSEQUENTIAL RISK ASSESSMENT IN THE
PUBLISHING INDUSTRYдиректор, ТОВ "Творче
об'єднання «Соняшник»"

У статті дослідженні та обґрунтуванні причинно-наслідкової оцінки ризику у видавничій галузі національної економіки. Виокремлено різні наукові підходи до класифікації ризиків. Запропоновано визначення ризику у видавничій галузі національної економіки. Визначені завдання координації пов'язаної з ризиком у видавничій галузі. Запропоновано формування послідовних взаємопов'язаних етапів для розробки

стратегії розвитку видавничій галузі національної економіки з урахуванням ризику. Досліджено питання ризику пов'язані з вибором посередників на ринку видавничій продукції. запропоновано оцінювати посередника за відповідними моделями конкурентоспроможності у процесі прийняття рішення про співпрацю у видавничій справі. Запропоновані принципи формування системи критеріїв у ризик менеджменту.

* * *

В статье исследованы и обоснованы причинно-следственная оценка риска в издательской отрасли национальной экономики. Выделены различные научные подходы к классификации рисков. Предложено определение риска в издательской отрасли национальной экономики. Определены задачи координации связанной с риском в издательской отрасли. Предложено формирование последовательных взаимосвязанных этапов для разработки стратегии развития издательской отрасли национальной экономики с учетом риска. Исследован вопрос риска связанный с выбором посредников на рынке издательской продукции. Предложено оценивать посредника по соответствующим моделям конкурентоспособности в процессе принятия решения о сотрудничестве в издательском деле. Предложены принципы формирования системы критериев в риск-менеджменте.

* * *

The article deals with the research and substantiation of the causal risk assessment in the publishing industry of the national economy. Different scientific approaches to the classification of risks are singled out. The definition of risk in the publishing industry of the national economy is proposed. The problem of risk-related coordination in the publishing industry has been identified. The formation of successive interconnected stages for the development of a strategy for the development of the publishing industry of the national economy taking into account the risk is suggested. The risk issues related to the choice of intermediaries in the publishing market are investigated. It is suggested to evaluate the intermediary according to the appropriate models of competitiveness in the decision-making process on cooperation in publishing business. The proposed principles of forming a system of criteria for management risk. Thus, the concept of risks as deviations in the way of achieving the goal in the publishing industry of the national economy is not generally abstract, but real. The risks in the publishing industry of the national economy are the probability of an unsubstantiated choice of the idea of the subject of publishing activity, which will lead to negative economic results, taking into account unpredictable and unfavorable developments in the relevant environment.

The risks in the publishing industry have been shown to have both material and immaterial effects. The author proposes some subjects for the publishing sphere to limit the degree of expected hazards, which will reduce the level of possible risks in the publishing business. In the process of making a decision on cooperation in publishing, it is necessary to evaluate the intermediary according to the relevant models of competitiveness: indicator model, dominant model, model of minimal restriction, mono model, field model, qualimetric model, priority model, model of expected utility. Subjects of the publishing industry should create a comprehensive risk management system that will ensure the reliability of the process of detection, diagnosis, measurement, evaluation, control and monitoring of all types of risks inherent in this segment of the national economy, taking into account the mutual influence of different categories of risks.

Ключові слова: видавнича справа, макроекономічне середовище, ризик, національна економіка, суб'єкт господарювання

Ключевые слова: издательское дело, макроекономическая среда, риск, национальная экономика, предпринимательство

Keywords: publishing, macroeconomic environment, risk, national economy, entrepreneurship

ВСТУП

У будь-якій галузі макроекономічного середовища невід'ємною частиною є господарські процеси, які забезпечують функціонування відповідних суб'єктів національної економіки. Господарські процеси мають певні умови й параметри, які у ринковому середовищі не є постійними, бо завжди перебувають під впливом багатьох чинників – інвестиційно-інноваційних, технічних або технологічних, соціально-економічних,

політичних, глобальних тощо. Постійна присутність таких змінних чинників впливу у господарській діяльності передбачає виникнення ризиків.

У наукових дослідженнях немає однозначного трактування сутності ризику, що пояснюється багатоаспектністю цього явища у макроекономічному середовищі. Ризик відображає явище, що має безліч незбіжних та достатньо часто протилежних реальних основ.

Питанням визначення сутності ризику займалися науковці: А. Віллет, Д. Пфедфер, В. Гельман, Д. Террі,

Е. Нікбахт, П. Бернстайн, В. Теремко, Л. Радзіховська, О. Іващук, І. Ненно, В. Васюренко, Ю. Сафонов, В. Вітлінський, М. Клапків та інші.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у дослідженні та обґрунтуванні причинно-наслідкової оцінки ризику у видавничій галузі національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою дослідження є джерела навчальної, монографічної та періодичної літератури з ризиків у видавничій галузі національної економіки.

При написанні роботи були використані наступні методи: метод спостереження, методи аналізу та синтезу, монографічний метод, діалектичний метод, метод порівняння, методи індукції та дедукції, а також метод узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Англійський оксфордський словник трактує ризик з позиції ймовірної небезпеки, поганих наслідків, втрат тощо. Вебстерський мовний словник трактує ризик з позиції можливості відповідних втрат, пошкодження, шкоди або руйнування.

Узагальнюючий підхід до визначення ризику представлено у науковому дослідженні американського вченого П. Бернстайна, де він виділяє наступні історичні періоди у розвитку наукового підходу про ризики: величина ризику визначалась з використанням теорії ймовірностей (1200-1700 рр.); ключовим елементом в теорії ризику набуває «невизначеність», відкрито закон великих чисел (1700-1900 рр.); ризик визнали невід'ємною складовою господарської діяльності, саме поняття «ризик» стало звичним у суспільстві (1900-1960 рр.); започатковано наукове спрямування – ризик-менеджмент (1960 р. – до теперішнього часу).

На наш погляд, ризик, це подія або група споріднених випадкових подій, що завдають будь-яку шкоду суб'єкту та його об'єктам.

Ризик проявляється у всіх сферах господарської діяльності національної економіки, на всіх етапах функціонування і розвитку її суб'єктів та їх об'єктів, їхньої взаємодії з внутрішнім та зовнішнім середовищем. Видавнича галузь національної економіки не є винятком.

Продукція видавничої галузі національної економіки – це результат духовної і матеріальної діяльності особистості та завжди має цілеспрямовану аудиторію її споживання. Тому базовий ризик видавничої діяльності пов'язаний з небезпекою не потрапляння продукції видавничої галузі у свою споживчу нішу або навіть сегмент видавничого ринку.

Момент істини у суб'єктів видавничої галузі пов'язаний із вибором чи ігноруванням продукції їх діяльності споживачами. А видавничий прилавок є полем випробувань фахової спроможності суб'єктів видавничої галузі та їх здатності мислити категоріями ринкового середовища. Ризик невизнання або несприйняття видавничої продукції споживачами достатньо складний і часом непередбачуваний процес, та не завжди піддається стратегічному прогнозуванню.

Серед небагатьох науковців, які розглядають ризики у видавничій галузі національної економіки,

насамперед треба відмітити В. Теремко, який, зокрема, характеризує джерела ризиків, причини та стратегії їхньої мінімізації.

В. Теремко зазначає – «Ризики у видавничому бізнесі імовірність необґрунтованого вибору видавничої та підприємницької ідей, неефективної реалізації або нерезалізації їх, непередбачуваного і невігідного розвитку подій» [2].

Цілком поділяючи думку В. Теремка, вважаємо за доцільне зауважити, що ризик – це не обов'язково лише «щось негативне» у видавничому бізнесі, з чим треба «боротися», а це й однозначно дії, які несуть певну вигоду: від фінансової корисності до морально-психологічного задоволення автора та видавця. Тому саме з цієї позиції, позиції доцільності ризиків у видавничому підприємстві вони нами й розглядаються. Ризик у підприємницькій діяльності буває тоді, коли існує невизначеність для неї певних наслідків, особливо негативних [1].

Вільне господарювання, яке забезпечує ринкове середовище, пов'язане з деякою імовірністю неадекватного оцінювання ситуації, виокремлення необґрунтованих рішень, невмотивованого організування справи, результуючим підсумком постануть нереалізовані ідеї у видавничій галузі, недоотриманні результати господарювання, понад заплановані витрати та втрати, зниження конкурентоспроможності, прямі фінансово-економічні збитки, банкрутство та припинення видавничої діяльності.

Соціально-економічними передумовами ризику є діяльність у ситуації невизначеності, дефіциту інформації, нерозвинені прогностичні навички, низька культура підготовки і прийняття рішень. Сприяють його і конкуренція, несприятливі політичні, соціально-економічні процеси, нестача ресурсів, недобросовісне партнерство. Жоден суб'єкт бізнесу не може уникнути ризику, бо він закладений у природі такої діяльності [2].

Ризики у видавничій галузі національної економіки – це імовірність необґрунтованого виокремленого вибору ідеї суб'єкта видавничої діяльності, яка призведе до негативних результатів господарювання із врахуванням непередбачуваного і невігідного розвитку подій у відповідному середовищі. Ризики мають наслідки як матеріального так і нематеріального характеру.

Ризик у видавничій галузі явище багатогранне і має такі властивості:

- є характеристикою суб'єкта у майбутніх періодах;
- має матеріальний та нематеріальний характер;
- пов'язаний з випадковими подіями та явищами;
- прояв ризику у галузі – це умовна подія.

Поряд з ризиком невизнання або несприйняття видавничої продукції споживачами має місце ризик ринкового середовища або кон'юнктури, пов'язаний з імовірністю зниження ринкової ціни на продукцію через коливання елементів ринкового механізму (попиту і пропозиції), інфляційного чинника (несподіване зростання витрат у видавничій діяльності) та курсових коливань на валютному ринку. Під впливом перелічених явищ оцінка ризику у видавничій галузі повинна будуватися на певних припущеннях та індикаторах.

Ринок видавничої продукції може розглядатися як свого роду фон для формування потреб представників

суспільства у виданнях, випущених видавцями, де фокусується наступні аспекти:

- рівень життя населення у макроекономічному середовищі, який відображає фактор платіжного забезпечення потреб у видавничій продукції;
- купівельна спроможність національної валюти, відображає динаміку інфляції та інфляційних очікувань у суспільстві;
- загальний рівень підприємницької активності, характеризує схильність деяких представників суспільства до включення у підприємницькі ініціативи;
- соціальний, культурний та духовний розвиток національного суспільства.

Таким чином, функціонування видавничої галузі національної економіки з точки зору зовнішніх для неї чинників постійно піддається небезпеці зриву або погіршенню економічного стану через зміни вхідних і вихідних потоків, які є непередбаченими і непередбачуваними у макроекономічному просторі. В умовах сьогодення, все-таки з'являється можливість передбачити деякі зміни у визначених потоках. Наприклад, зниження купівельної спроможності національної валюти і збільшення цін на споживчі товари, в тому числі на видавничу продукцію, не треба розцінювати як вагомий фактор ризику, якщо рівень інфляції протягом тривалого періоду, залишається стабільним за темпом зростання, що дозволяє екстраполювати його на майбутнє. Але негативний вплив має нерівномірність темпів інфляції, сплески зростання цін в окремих сегментах національного макроекономічного середовища, які мають відношення до видавничої галузі, динамічні розбіжності у доходах різних верств населення, відсутність інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку суб'єктів галузі.

Необхідно констатувати, що джерелом ризиків у видавничій галузі національної економіки залишається невизначеність. Повне або часткове незнання особливостей розвитку ринкового середовища, складність у прогнозуванні попиту на видавничу продукцію і очікувань внутрішніх та зовнішніх споживачів стосовно її.

Невизначеність є елементом формування неправдивої або суперечливої інформації. У видавничій га-

лузі невизначеність негативно впливає на взаємовідносини між суб'єктами видавничої справи. Замовники видавничої продукції стикаються з невизначеністю процесу обґрунтування видавничої ідеї, оскільки її продуктивність забезпечить фактичний попит на видавничу продукцію. Невизначеність також присутня при укладанні угод з авторами видання, тому що угода не гарантує та не показує якісну характеристику його.

Однією із системних причин невизначеності є непередбачуваність змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Будь-яка нестабільність: військовий стан, тимчасова окупація національної території, агресивна поведінка країн-сусідів, політична нестабільність, фінансово-економічний стан в країні, вплив транснаціональних індикаторів тощо відволікає увагу і ресурси потенційних споживачів видавничої продукції, що у свою чергу впливає на траєкторію функціонування суб'єктів видавничої галузі.

Зумовлюють ризики також недостатня прогностична культура у суспільстві, ділова флегматичність (відставання ділової реакції від змін ринкової ситуації); нерозвинена маркетингова свідомість, відсутність маркетингового мислення (ігнорування дослідження ринку, засад товарної політики, волонтаристське цінотворення, психологічно невмотивовані, малокреативні маркетингові комунікації тощо); помилки у виборі ділових партнерів (надмірна залежність від одного чи кількох із них, партнерська необов'язковість, побудовані не на діловій основі відносини); нездорова атмосфера в колективі тощо. Кожна необґрунтована, некваліфікована дія може дестабілізувати становище суб'єкта видавничої галузі, поставити його перед невідворотними загрозами та обставинами [2].

Ефективність стратегічного розвитку видавничої галузі національної економіки у більшості випадків визначається за допомогою класифікації ризиків. Під класифікацією ризиків у видавничій галузі слід вважати виокремлення ризику на деякі групи за певними ознаками господарювання з метою досягнення необхідно результату. Класифікація ризиків у видавничій справі представлено на рис. 1.

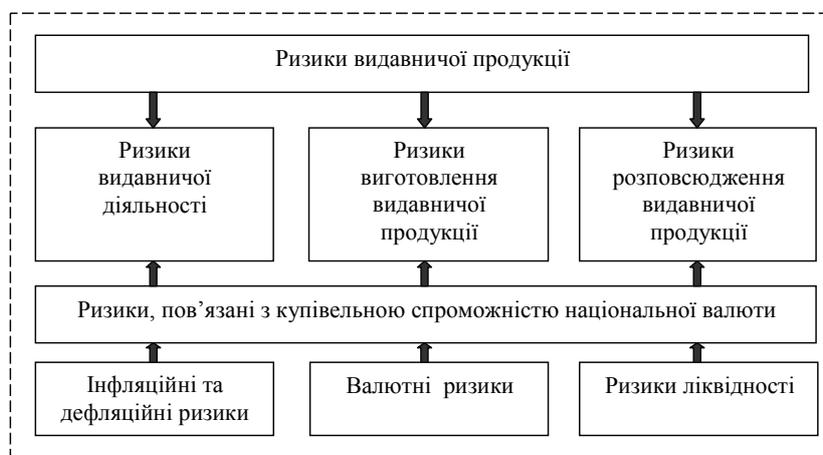

Рис. 1. Класифікація ризиків у видавничій справі

Необхідно відмітити, що ризики видавничої продукції, а саме видань, випущених видавцем (видавцями) поділяються на три групи:

- ризики видавничої діяльності – це ризики, пов'язані з організаційно-творчою та господарсько-виробничою діяльністю видавців;

– ризики виготовлення видавничої продукції – це ризики, пов’язані з виробничо-технологічними процесами відтворення визначеним тиражем видавничого оригіналу поліграфічними чи іншими технічними засобами;

– ризики розповсюдження видавничої продукції – ризики, пов’язані з доведенням видавничої продукції до споживачів через торговельну мережу або іншим шляхом.

Ризики, пов’язані з купівельною спроможністю національної валюти – це ризики, які виникають внаслідок зміни вартості національної валюти в часі, включають інфляційні або дефляційні ризики, валютні та ризики ліквідності.

Знизити вплив невизначеності і спричинених нею загроз для стратегічного розвитку видавничої галузі можна завдяки видавничому маркетингу і маркетинговому аналізу їх результатів, раціональному використанню ресурсів, професіоналізму і креативному мисленню персоналу суб’єктів галузі.

Базовою метою видавничого маркетингу є зменшення ступеня ризику видавця, який обумовлений невизначеністю досягнення стратегічних результатів в умовах дії безлічі факторів, у тому числі і випадкових і непередбачених. У завдання координації пов’язаної з ризиком у видавничій галузі входять:

- обґрунтування політики управління ризиками;
- визначення ймовірності ризику;
- вимір інтенсивності ризику;
- виокремлення факторів ризику, які піддаються або не піддаються впливу.

Для суб’єктів видавничої галузі основний ризик полягає у ймовірності потерпіти поразку на ринку видавничої продукції, тобто не продати її, не отримати запланований фінансовий результат, понести значні втрати, бути витісненим з видавничого середовища конкурентами. Необхідно пам’ятати, що суб’єкти видавничої справи не в змозі у повному обсязі усунути ризики, пов’язані з господарською діяльністю, він повинен з’ясувати допустимість ризику, його надмірність або неприпустимість.

Маркетингові дослідження та маркетинговий аналіз їх результатів, зокрема аналіз рівня ризику, займають важливе місце при розробці стратегії розвитку суб’єктів видавничої галузі національної економіки в умовах ризику. Ефективність системи управління ризиками всіх видів підвищує ймовірність збереження фінансової стійкості у видавничій галузі та національної економіки в цілому, а ризикові фактори будуть мінімізуватися та керованими.

Розробка стратегії розвитку видавничої галузі національної економіки з урахуванням ризику передбачає формування ряду послідовних взаємопов’язаних етапів:

- виявлення факторів, які збільшують або зменшують конкретний вид ризику розвитку видавничої галузі;
- оцінка виявлених індикаторів з точки зору сили впливу на ризик;
- належна оцінка конкретного виду ризику;
- встановлення оптимального керованого рівня ризику;
- оцінка окремих елементів стратегії розвитку з

точки зору відповідності прийнятному рівню ризику;

– розробка мікро- та макроекономічних заходів щодо зниження ризику у видавничій галузі національної економіки.

Суб’єкти видавничої галузі звертають увагу не на всі фактори, що мають вплив на ризик його розвитку. Як правило, вони визначають певний базовий набір параметрів, який переглядається періодично. Зазначені параметри не несуть в собі відповідного розрахункового призначення, а служать вихідною базою для оцінювання ризику, а також поживляють і деталізують математично-статистичні оцінки, які формуються на відповідному етапі розробки стратегії розвитку видавничої галузі національної економіки з урахуванням ризику.

На наш погляд, динамічний розвиток видавничої галузі національної економіки без оптимального вибору посередника в умовах турбулентного розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища практично неможливий.

Суттєвим напрямом дослідження повинні бути питання ризику, пов’язані з вибором посередників на ринку видавничої продукції.

Будь-які варіанти вибору посередництва на ринку видавничої продукції пов’язані з ризиком: жодна з форм посередницької діяльності не може гарантувати певного результату та зростанню чистого прибутку. Таким чином, для суб’єктів видавничої діяльності, а саме видавця, а також для посередницьких ланок важливим фактором є не уникнення ризику взагалі, а передбачення та його зниження до оптимального рівня.

Вибір відповідних дій в умовах ризику взаємопов’язаний з категорією корисності, відповідно збільшення очікуваної корисності завжди пов’язується зі зменшенням очікуваних втрат при виборі посередника у видавничій сфері.

Оптимізація ризиків – це виокремлення напрямів, обґрунтування доцільності, інструментальне забезпечення, за яких ризики не переростатимуть у загрози для суб’єктів видавничої галузі та забезпечать її стратегічний розвиток у національному макроекономічному просторі. Наприклад, за певних обставин, суб’єкт видавничої галузі може відмовитися від інвестиційного проекту за відсутності фінансової підтримки, але при цьому, він втрачає можливість отримати позитивний фінансово-економічний результат або інші нематеріальні активи.

Ситуація виникнення ризиків господарювання зростає, якщо, наприклад, рішення про вибір посередника у видавничій справі виникає раптово і всупереч очікуванням суб’єкта.

Необхідно відмітити, що певну вагому роль відіграють умови і завдання вибору посередника у видавничій справі, які постають перед ним та не відповідають минулому його досвіду. Також негативно впливають на ситуацію виникнення ризику необґрунтовані та несвоєчасно вжиті заходи для прийняття оптимального рішення вибору суб’єкта, у тому числі існуючі внутрішні фінансово-економічні, соціальні та екологічні умови у видавця, які не дозволяють вжити термінових заходів.

Результати маркетингових наукових досліджень констатують: чим вище очікуваний оптимальний вибір

посередника у видавничій сфері, тим відповідні ризики максимізуються. Для оцінки рівня ризику найчастіше використовується середньоквадратичне відхилення величини чистого фінансового результату (сукупного доходу) за певний період часу або на певний момент. Динаміка ризику та ризик конкретної ситуації, статичний ризик дозволяють також виокремити оптимальний рівень ризику.

У значній кількості наукових публікацій широко використовуються елементи теорії оцінки ризику. Відповідно до цієї теорії, оптимальний баланс між діловою активністю суб'єктів видавничої діяльності і рівнем ризику може досягатися при відповідній стратегії розвитку сегментів відповідної галузі національної економіки. З економічної теорії відомо, що рівень ризиків набагато вище у недержавних суб'єктів господарювання, ніж у державних. Тому у приватних суб'єктів видавничої діяльності питанням ризиків приділяють особливо пильну увагу, яка відображається у вигляді оцінки рівня ризику.

Необхідно відзначити, що певний рівень ризику або фіксована величина втрат притаманні посередникам у видавничій справі. Розробку деяких параметричних критеріїв оцінки ризику у видавничій справі у значній мірі ускладнює значний вибір змінюючи фактори ринкового середовища.

Основне завдання ризикменеджменту у видавничій справі пов'язане з розробкою відповідних підходів до оцінки ризику, визначення його оптимального рівня і розробка відповідної стратегії розвитку.

При визначенні посередника у видавничій галузі приймають до уваги наступні аспекти:

- динаміка фінансово-економічного стану посередника;
- результативність його діяльності;
- ймовірність неплатоспроможності;
- динаміка зміни торговельної націнки за відповідний період;
- відповідні преференції;
- ймовірність різних грошових рестрикцій.

Рестрикція (політика дорогих грошей) – це спеціальний комплекс заходів, основним завданням якого є запуск процесу подорожчання грошових одиниць, а також зменшення росту інфляції. Як правило, до застосування подібних методів вдаються за умови створення складної економічної ситуації – коли відбувається надмірне збільшення загальних витрат [24].

Найбільшого поширення у видавничій галузі отримав ризик неотримання або несвоечасного отримання оплати за відвантажену та реалізовану без передоплати видавничу продукцію. Найчастіше це явище відбувається тому, що контрагенти використовують отримані від реалізації фінансові ресурси на власні цілі, тобто кредитуються на безоплатній основі.

Зазначені обставини впливають на виникнення факторів ризику:

- кризовий стан платежів;
- нерівномірне і несподіване підвищення цін окремими суб'єктами видавничої сфери;
- недотримання видавничих стандартів;
- низька правова культура управлінського персоналу контрагента;
- слабкість господарського арбітражу;
- порушення режими функціонування.

З метою запобігання відповідного ризику пропонується використовувати різні методи його компенсації, у тому числі найбільш популярний – метод попередньої або авансової оплати.

Необхідно відмітити, що метод попередньої або авансової оплати достатньо примітивний спосіб зниження ризику, оскільки шкідливий як в цілому для національної економіки, так і для суб'єкта видавничої галузі:

- криза неплатежів;
- збільшення числа економічних злочинів;
- розрив міжгосподарських зв'язків;
- технічне погіршення системи взаємних платежів;
- зниження обсягів виробництва видавничої продукції та її реалізації;
- неспроможність здійснення інноваційної діяльності.

Для окремих суб'єктів видавничої діяльності необхідність попередньої оплати істотно обмежує можливість забезпечення необхідними вихідними матеріалами, звужує поле господарського маневру, спотворює необхідні пропорції між основною і фінансовою діяльністю.

З нашої точки зору, більш продуктивним методом було б використання у різних поєднаннях інтеграційних заходів (вертикальної, горизонтальної та діафональної), перехресного володіння корпоративними правами, страхування угод у третіх осіб та державна підтримка.

У процесі прийняття рішення про співпрацю у видавничій справі необхідно оцінювати посередника за відповідними моделями конкурентоспроможності.

Індикаторна модель оцінки конкурентоспроможності потенціалу посередника за фінансово-економічними та соціальними стандартами. Він дає можливість інтегрально оцінити конкурентоспроможність посередника за фінансово-економічними та соціальними аспектами.

Домінантна модель застосовується в тих випадках, коли виробник здійснює вибір, виключаючи «гіршого» посередника за встановленими критеріями, наприклад за максимальною ціною, географічним сегментом, ідеального іміджу, зручності тощо.

Модель мінімального обмеження показує, що суб'єкт видавничої сфери встановлює відповідні обмеження на певні зразкові характеристики посередника і за цим принципом відхиляє посередників.

Мономодель необхідна у тих випадках, коли вибір здійснюється за одним критерієм або параметром.

Поліномодель необхідна у тих випадках, коли вибір здійснюється за декілька критеріями або параметрами.

Кваліметрична модель оцінки якості посередника. Кваліметрія – науковий напрям, який досліджує методику і проблематику комплексних кількісних оцінок якості будь-яких об'єктів, або предметів і процесів.

Пріоритетна модель означає, що спочатку виокремлюють посередника за найбільш вагомим критерієм, потім серед решти – за критерієм другорядного рівня важливості.

Модель очікуваної корисності полягає у тому, що суб'єкт видавничої сфери оцінює значимість кожного критерію і ступінь присутності цієї ознаки у відповідного посередника. Суб'єкт видавничої сфери сам оці-

нює значимість кожного критерію для себе і ступінь присутності його у посередника.

Географічний сегмент – це відокремлена частина діяльності посередника у конкретному географічному середовищі. Коефіцієнт географічного впливу враховує відстань посередника від суб'єкта видавничої сфери. Параметри коефіцієнту встановлює суб'єкта видавничої сфери.

Модель ідеальної переваги застосовується у тому випадку, якщо значимість відповідної ознаки не обов'язково підвищується з ростом його кількісного значення.

Необхідно відмітити, що вибір моделі залежить від характеру видавничої продукції, що випускається та умовам ринкового середовища.

Ризик-менеджмент – це цілеспрямована система заходів щодо виявлення, обґрунтування, оцінки, профілактики та виокремлення ризиків з метою формування управлінських дій стратегічного та тактичного характеру під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

На нашу думку, процес формування системи відповідних критеріїв ризикменеджменту повинен враховувати позитивні та негативні сторони управління ризиком у видавничій галузі національної економіки. У табл. 1 представлені принципи формування системи критеріїв у ризикменеджменту та запропоновані їм характерні ознаки, які удосконалюють процес відбору відповідних індикаторів суб'єктів видавничої діяльності.

Таблиця 1

Принципи формування системи критеріїв у ризикменеджменту

Принципи побудови системи критеріїв	Характеристика принципів
Принцип методичної єдності	Показники повинні бути прийнятними для більшості суб'єктів видавничої галузі
Принцип відповідності	Показники ризику та ефективності повинні відображати відповідні задачі
Принцип інформативності	Показники, які використовуються для оцінки ризиків повинні в повному обсязі відображати господарські процеси та явища у видавничій галузі
Принцип розвитку	Рівень відповідних показників повинен транслювати перспективні напрямки розвитку суб'єкта видавничої галузі, які будуть враховані для оцінки стратегічної мети
Принцип простоти розрахунку	Процедура розрахунку показників повинна бути доступна для кожного користувача та швидко трансформуватися у відповідності до нових умов застосування
Принцип збалансованості інтересів	Показники повинні задовольняти вимогам всіх суб'єктів видавничої галузі

Таким чином, досліджуючи моделі розподілу як моделі вибору суб'єктом видавничої сфери посередника, можна констатувати, що зазначений процес визначається не єдиним спільним рішенням, а багатоступеневою серією рішень, які приймаються за певними принципами, тому модель вибору можна вважати алгоритмом прийняття стратегічного рішення. Зауважимо, що вона не детермінанта однозначно розподілу видавничої продукції та підпорядковується імовірнісним закономірностям, які притаманні макроекономічному середовищу. В наукових працях існує величезна різноманітність форм розподілу, серед яких можна виділити лише базові моделі застосування.

Суб'єктам видавничої сфери можуть бути запропоновані деякі дії по обмеженню ступеня очікуваних небезпек, що буде сприяти зниженню рівня можливих ризиків:

- диверсифікація – одночасний розвиток поряд з основною діяльністю інших напрямків, які пов'язані з видавничою сферою;

- страхування інвестиційної діяльності;

- форс-мажорні обставини – виокремлення ризиків пов'язаних з виникненням непередбачених обставин, які негативно впливають на діяльність суб'єктів видавничої сфери та його контрагентів;

- обґрунтування власних можливостей видавництва, тобто їх відповідність кон'юнктурним течіям ринкового середовища;

- максимізація планованої корисності, яка (розраховується як середня арифметична величина корисності всіх можливих результатів, де ймовірність результатів виступає вагомим індикатором.

Суб'єкти видавничої галузі повинні створити комп-

лексну систему ризик-менеджменту, яка забезпечуватиме надійність процесу виявлення, діагностики, вимірювання, оцінки, контролінгу та моніторингу всіх видів ризиків, які притаманні даному сегменту національної економіки з урахуванням взаємного впливу різних категорій ризиків.

ВИСНОВКИ

Таким чином, поняття ризиків як відхилень на шляху досягнення мети у видавничій галузі національної економіки носить не загальноприйнятий абстрактний, а реальний характер. Ризики у видавничій галузі національної економіки – це імовірність необґрунтованого виокремленого вибору ідеї суб'єкта видавничої діяльності, яка призведе до негативних результатів господарювання з урахуванням непередбачуваного і невідомого розвитку подій у відповідному середовищі. Доведено, що ризики у видавничій галузі мають наслідки як матеріального так і нематеріального характеру. Автором запропоновано суб'єктам видавничої сфери деякі дії по обмеженню ступеня очікуваних небезпек, що буде сприяти зниженню рівня можливих ризиків у видавничій справі. У процесі прийняття рішення про співпрацю у видавничій справі необхідно оцінювати посередника за відповідними моделями конкурентоспроможності: індикаторна модель, домінантна модель, модель мінімального обмеження, моно модель, полі модель, кваліметрична модель, пріоритетна модель, модель очікуваної корисності. Суб'єкти видавничої галузі повинні створити комплексну систему ризик-менеджменту, яка забезпечуватиме надійність процесу виявлення, діагностики, вимірювання, оцінки, контролінгу та моніторингу всіх видів

ризиків, які притаманні даному сегменту національної економіки з урахуванням взаємного впливу різних категорій ризиків.

Ризики виникнення несприятливих подій у видавничій галузі національної економіки є вагомим питанням сучасної видавничої справи та базовим параметром реалізації безпеки у суб'єктів господарювання. Комплекс заходів спрямований на вирішення цих питань в умовах європейського вектору розвитку національного макроекономічного середовища не є достатньо ефективними через безліч проблем, пов'язаних з технічними, технологічними, фінансово-економічними, ресурсними та соціальними можливостями суб'єктів видавничої справи, а також труднощами в оцінці та прогнозуванні певних господарських процесів в умовах невизначеності, тобто при неналежному інформаційно-аналітичному забезпеченні.

Список використаних джерел

1. Стеців Л.П., Лазановський П.П., Гіряк О.М. Ризики у видавничому підприємстві: фінансово-економічні та соціально-психологічні аспекти. *Наукові записки*. 2017. № 2 (55). С. 114-124. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-55/13.pdf>
2. Теремко В.І. *Основні засади видавничого бізнесу: навч. посіб.* Київ: Академвидав, 2009. 136 с.
3. Побережець О.В. *Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результа-*

тами діяльності промислового підприємства. Херсон. Видавництво: Грін Д.С., 2016. 500 с.

4. Масленніков Є.І. Концептуальна модель контролінгу в системі управління фінансовою стійкістю промислового підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2014. № 11/1. С. 42-45.

5. Григор'єв Г.С. *Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в умовах глобалізації.* Херсон: Олді-плюс, 2017. 380 с.

References

1. Stets L.P., Lazanovskyi P.P., Hirnyak O.M. *Risks in publishing business: financial-economic and socio-psychological aspects. Proceedings*. 2017. № 2 (55). pp. 114-124. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-55/13.pdf> (in Ukrainian).
2. Teremko V.I. *Basic Principles of Publishing Business*. Kyiv: Academic Edition, 2009. 136 p. (in Ukrainian)
3. Poberezhets O.V. *Theoretical-methodological and practical principles of the research of the system of management of the results of activity of an industrial enterprise*. Kherson: Publishing house: Hrin D.S., 2016. 500 p. (in Ukrainian)
4. Maslennikov E.I. *Conceptual model of controlling in the system of management of financial stability of an industrial enterprise*. *Economics. Finance. Law*. 2014. № 11/1. pp. 42-45. (in Ukrainian)
5. Hrigoriev H.S. *Theoretical and methodological principles of state regulation of financial and economic processes in the conditions of globalization*. Kherson: Oldi-Plus, 2017. 380 p. (in Ukrainian)

МАСІНА

Людмила Олександрівна
lydmilamasina@gmail.comстарший викладач,
Одеський національний
університет імені І.І.
Мечникова

УДК 351.81:338.24

МЕХАНІЗМ СТРАТЕГІЧНОГО КОНТРОЛІНГУ В ДЕРЖАВНОМУ
РЕГУЛЮВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИMECHANISM OF STRATEGIC CONTROLLING IN THE STATE
REGULATION OF THE NATIONAL ECONOMY

У статті розроблено механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки. Визначені циклічні сегменти механізму стратегічного контролінгу. Досліджено структуру об'єктів стратегічного контролінгу. Сформовані принципи стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки, кожен з яких забезпечує належний рівень виконання поставлених завдань суб'єктами контролінгу, що в свою чергу, підвищує рівень результативності та ефективності відповідних дій та процесів. Запропоновано здійснювати вибір найбільш ефективних методів стратегічного контролінгу в державному регулюванні у залежності від поставленої мети, спектру завдань та суб'єктивного підходу щодо досягнення бажаного результату, який повинен співпадати з ціллю стратегічного контролінгу.

* * *

В статье разработан механизм стратегического контроллинга в государственном регулировании национальной экономики. Определены циклические сегменты механизма стратегического контроллинга. Исследована структура объектов стратегического контроллинга. Сформированы принципы стратегического контроллинга в системе государственного регулирования национальной экономики, каждый из которых обеспечивает надлежащий уровень выполнения поставленных задач субъектами контроллинга, в свою очередь, повышает уровень результативности и эффективности соответствующих действий и процессов. Предложено осуществлять выбор наиболее эффективных методов стратегического контроллинга в государственном регулировании в зависимости от поставленной цели, спектра задач и субъективного подхода по достижению желаемого результата, который должен совпадать с целью стратегического контроллинга.

* * *

The article develops the mechanism of strategic control in the state regulation of the national economy. The cyclic segments of the strategic control mechanism are defined. The structure of objects of strategic control is explored. The principles of strategic control in the system of state regulation of the national economy are formed, each of which ensures an appropriate level of performance of the tasks by controlling entities, which in turn increases the level of effectiveness and efficiency of the respective actions and processes. It is proposed to select the most effective methods of strategic control in the state regulation depending on the set goal, the range of tasks and the subjective approach to achieve the desired result, which should coincide with the objective of strategic control.

Thus, the developed mechanism of strategic control in the state regulation of the national economy involves the combination of elements of the permanent generation of ways to optimize state regulation, taking into account the relevant stages and their segmental components that enable the implementation of the main goals for the tasks. The choice of the most effective methods of strategic control in the state regulation depends on the goal, the range of tasks and the subjective approach to achieve the desired result, which should coincide with the goal of strategic control. Consequently, a group of strategic controlling methods can include potential analysis, system analysis, SWOT analysis, mathematical correlation analysis, and so on.

Ключові слова: стратегічний контролінг, національна економіка, державне регулювання, обліково-аналітична система

Ключевые слова: стратегический контроллинг, национальная экономика, государственное регулирование, учетно-аналитическая система

Keywords: strategic controlling, national economy, state regulation, accounting and analytical system

ВСТУП

Функціонування ефективної системи державного регулювання національної економіки можливо за рахунок формування та налагодження дієвого механізму стратегічного контролінгу, який повинен забезпечити підвищення рівня управління ресурсами на макро- та мезорівнях.

Підходи до визначання категорії «механізм» розрізняються специфікою наповненості відповідними елементами та спрямованістю дії самого механізму, враховуючи управлінський та загальноекономічний характер суб'єктів та об'єктів.

Теоретичні та практичні аспекти процесу форму-

вання та функціонування механізму контролінгу в державному регулюванні як національної економіки в цілому, так й окремих її складових представлені у роботах вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: Л. Албакіна, Г. Атаманчука, В. Афанасьєва, В. Бакуменка, О. Бойко-Бойчук, Ю. Древалю, О. Побережець, Г. Григор'єва, Є. Масленнікова, Ю. Сафонова, Д. Хана, В. Бакуменка, І. Булеєва, Є. Майєра, Р. Майєрсона, Р. Рудницької, О. Сидорчука, О. Стельмаха, Н. Харченко та інших.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у формуванні механізму стратегічного контролінгу в державному регулюванні націо-

нальної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою дослідження є джерела навчальної, монографічної та періодичної літератури з контролінгу, а також нормативно-правові документи, які регулюють систему контролінгу у процесі державного регулювання національної економіки.

При написанні роботи були використані наступні методи: метод спостереження, методи аналізу та синтезу, монографічний метод, діалектичний метод, метод порівняння, методи індукції та дедукції, а також метод узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У наукових дослідженнях, деякі автори розуміють механізм, з одного боку, як систему інструментів для регулювання процесу виробництва, з іншого – як систему управління економікою або як спосіб господарюючим суб'єктом. Таким чином, відрізняється і термінологічний апарат: «економічний механізм», «господарський механізм», «організаційно-економічний механізм», «механізм управління», «господарський механізм управління».

Економічний механізм, на думку Г.Я. Ільницької – це основна частина господарського механізму підприємства, що включає економічні методи, способи, форми та інструменти впливу на економічні відносини і процеси. Досліджуючи проблематику механізму розвитку функціонування економічних систем перехідного періоду, А. Чухно, застосовує категорію «господарський механізм», розглядаючи його, як механізм дії та використання економічних законів, багатоскладову систему, що виступає, як функціональна частина виробничих відносин, виражає взаємодію останніх із продуктивними силами і надбудовою [1].

Механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні повинен забезпечити підвищення ефективності управління окремими процесами та взаємо-

зв'язку між суб'єктами та об'єктами, враховуючи фактори внутрішнього та зовнішнього середовища.

Під господарським механізмом розуміють механізм, який реалізує взаємодію керуючої і керованої підсистем і представляє собою сукупність економічних методів і важелів, організаційної структури управління, форм і методів впливу на діяльність економічної системи, орієнтованих на суспільні потреби.

Такому механізму характерні наступні системні властивості: складність ієрархічної структури; специфічні особливості природи економічних процесів і явищ, що виражаються у взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів; цілісність системи; складні інформаційні процеси, обумовлені численними взаємозв'язками між суб'єктом і об'єктом господарського механізму; множинність цілей, які можуть не збігатися із цілями окремих складових; динамічність процесів, які мають стохастичний характер та багатофункціональність [3].

На нашу думку, застосування дієвого механізму стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки є необхідним кроком щодо сталого розвитку макроекономічного середовища, враховуючи сучасні теоретико-методологічні підходи, досвід європейських країн та цілі й задачі стратегічного контролінгу на макрорівні. Механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки базується на взаємодії окремих сегментів, а саме:

- координації стратегічного контролінгу;
- плануванні дій суб'єктів стратегічного контролінгу;
- інформаційному забезпеченні за допомогою обліково-аналітичної системи;
- мотивації та моніторингу, що уможливорює отримання ефективних результатів.

Крім того, необхідно підкреслити циклічність або періодичність здійснення даних сегментів механізму стратегічного контролінгу, які представлені на рис. 1.

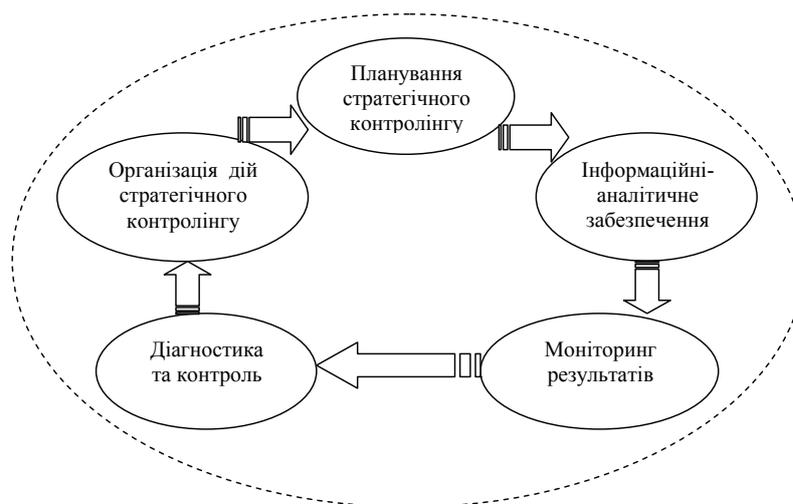

Рис. 1. Циклічні сегменти механізму стратегічного контролінгу

Стовсню моніторингу успішності реалізації стратегії через аналіз результативності стратегічних заходів та оцінку досягнення встановлених цілей, то потрібно визнати, що цей сегмент стратегічного конт-

ролінгу залишається методологічно менш розвинутим. До останнього часу домінує підхід, згідно з яким ефективність діяльності підприємства може бути оцінена винятково (або переважно) через фінансові по-

казники.

Крім того, механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні (рис. 2) за своєю структурованістю представлено у вигляді системи, яка охоплює механізми прямої та непрямої дії, що підкреслює значимість сукупності державних заходів, а саме: збалансованість інтересів в суспільстві, методи моніторингу та мотивації, елементи фінансування, соціальна спрямованість та ефективність організації.

Слід підкреслити, що механізми стратегічного контролінгу державного регулювання прямої дії, враховуючи окремі засоби впливу, забезпечують виконання прийнятих законодавчих актів щодо економічних, соціальних, інвестиційних, інтеграційних процесів макроекономічного середовища, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори впливу. В свою чергу, непрямі механізми стратегічного контролінгу в системі державного регулювання складають підґрунтя для функціонування окремих процесів у національній еко-

номії, з урахуванням відповідних важелів, до яких можливо віднести податкові, кредитно-пільгові, інноваційно-інвестиційні та інші, що дає можливість здійснювати вплив на рівень ефективності макроекономічного середовища.

В сучасних умовах, які характеризуються нестабільністю факторів та стану окремих суб'єктів та об'єктів, важливість побудови максимально ефективного та гнучкого механізму стратегічного контролінгу надасть можливість підвищити рівень державного регулювання, враховуючи тенденції євроінтеграції та соціальну спрямованість програм розвитку країни.

Для забезпечення дієвості та функціональності розробленого механізму суттєвим аспектом є виокремлення відповідних складових, а саме: підготовчої, організаційної та реалізаційної, які дають можливість зосередитись на важливих сегментах та своєчасно перейти до наступного етапу в межах перелічених складових.

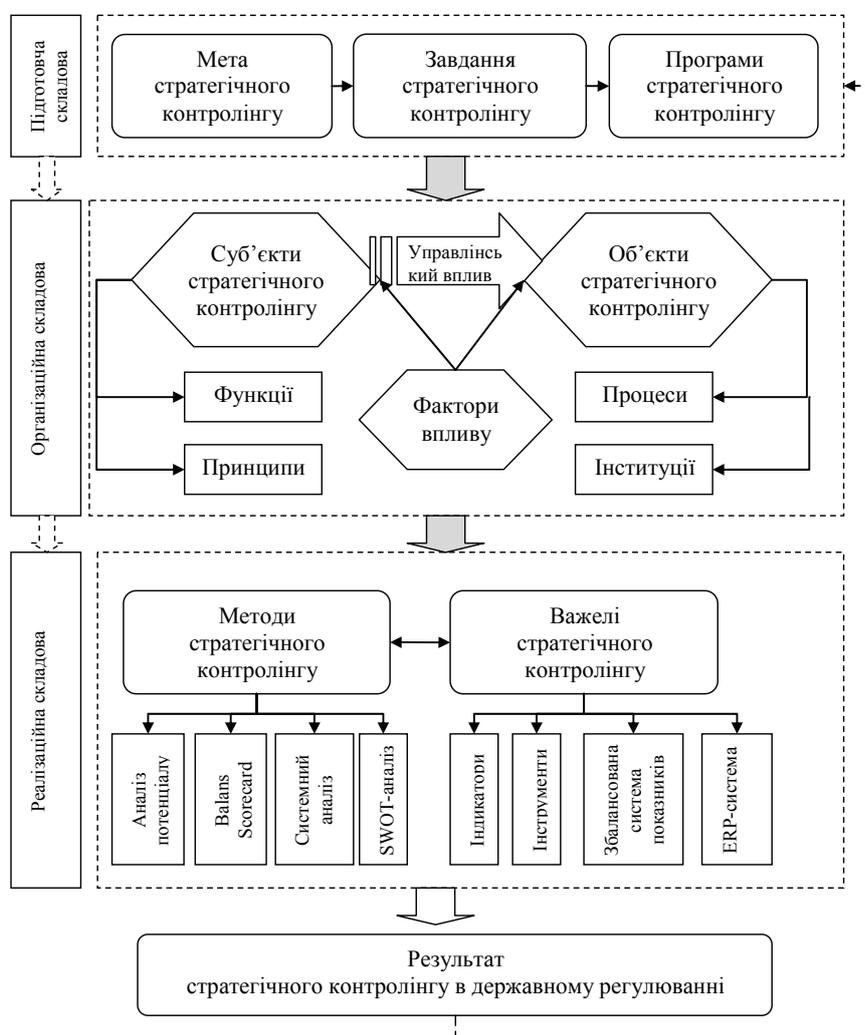

Рис. 2. Механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні

У свою чергу, підготовча складова дає можливість визначити мету стратегічного контролінгу у державному регулюванні, деталізувати її у відповідні завдання та розробити програми реалізації поставлених задач. Правильність та чіткість формулювання цілей та завдань забезпечує швидкість реалізації мети стра-

тегічного контролінгу та ефективність використання ресурсного потенціалу.

Організаційна складова механізму стратегічного контролінгу в державному регулюванні розкриває відповідні дії суб'єктів стратегічного контролінгу по відношенню до окремих об'єктів, використовуючи

при цьому принципи, реалізуючи свої функції, враховуючи фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що уможливило підвищення рівня регулюючого впливу на окремі інституції та процеси.

Особливої уваги в системі стратегічного контролінгу заслуговують саме об'єкти контролінгу, в якості яких можуть виступати як окремі дій посадових осіб, фінансово-господарські процеси, інвестиційні проекти та програми, так й інші суб'єкти: структурні підрозділи органів державної влади, державні інституції різного рівня тощо.

Серед науковців прослідковується кілька підходів щодо спрямованості визначення категорії «об'єкта контролінгу», завдяки чому виділяють наступні групи вчених-дослідників.

Такі науковці, як О.М. Деменіна, О.Д. Гудзинський, А.А. Жевага, А.М. Кармінський, Н.Ю. Іванова, М.С. Пушкар, Р.М. Пушкар, М.М. Стефаненко, Н.П. Шульга, М.В. Тарасюк, до об'єктів контролінгу відносять окремі процеси, показники ефективності їх використання, фінансові показники, проекти та бізнес-процеси, що в свою чергу звужує значення об'єктів контролінгу в межах системи.

Інші автори: І.Є. Давидович, І.Б. Гусева, Н.Г. Данилочкіна, О.В. Оліфіров, Ю.П. Яковлев, С.Н. Петренко, стверджують, що об'єкти контролінгу представляють собою інформаційно-аналітичні системи, фінансовий та управлінський потенціал, структура витрат за окремими програмами тощо.

Але слід зауважити, що перелічені підходи розкривають значення об'єктів контролінгу тільки із врахуванням одного з аспектів, що не відповідає принципу системності та всебічності.

Структура об'єктів стратегічного контролінгу представлена на рис. 3.

Враховуючи особливості та специфіку стратегічного контролінгу, до об'єктів першої ланки можна віднести структурні підрозділи державних інституцій,

міжурядові установи в розрізі їх діяльності та ефективності функціонування. Особливої уваги заслуговують підрозділи органів місцевого самоврядування та створені територіальні громади, а також підприємства, установи та організації, діяльність яких пов'язана з використанням бюджетних коштів та отримання відповідного соціального ефекту.

Крім того, об'єктами стратегічного контролінгу другої ланки виступають фінансово-економічні процеси як в галузях, так й у національній економіці в цілому, стратегічні управлінські рішення та діяльність посадових осіб, державні програми соціально-економічного розвитку, інноваційно-інвестиційні проекти, а також рух фінансових ресурсів та капіталу.

Діяльність суб'єктів стратегічного контролінгу у системі державного регулювання повинна здійснюватись з дотриманням наступних принципів, які представлені на рис. 4.

Кожен з наведених принципів стратегічного контролінгу у системі державного регулювання забезпечує належний рівень виконання поставлених завдань суб'єктами контролінгу, що в свою чергу, підвищує рівень результативності та ефективності відповідних дій та процесів. Зокрема:

- принцип зосередженості на досягненні стратегічної мети забезпечує поступове вирішення пріоритетних завдань контролінгу та наближає до найважливішої цілі;
- принцип координації дій суб'єктів призначення та проведення стратегічного контролінгу дає можливість здійснювати спільну розробку та реалізацію відповідних заходів для досягнення поставленої стратегічної мети;
- принцип особистої відповідальності за прийняті рішення щодо контролю дій у державному регулюванні макроекономічного середовища уможливило суб'єктивну ідентифікацію результатів системи контролінгу та персональну відповідальність за прийняті рішення;

Рис. 3. Структура об'єктів стратегічного контролінгу

Рис. 4. Принципи стратегічного контролінгу в системі державного регулювання

– принцип послідовності дій суб'єктів та їх композиційність формують алгоритм процесів, реалізація яких забезпечить ефективність проведення стратегічного контролінгу в межах державного регулювання соціально-економічними процесами;

– принцип системного підходу до прийняття рішень передбачає застосування загальних аспектів системності щодо формування та реалізації рішень суб'єктів контролінгу;

– принцип оптимальності та перспективності означає пристосованість системи стратегічного контролінгу до змінних чинників та умов реалізації сформованих завдань;

– принцип комплексності та інтеграції методики стратегічного контролінгу дає можливість враховувати всі екзогенні та ендогенні фактори, які впливають на систему державного регулювання національної економіки;

– принцип оптимальності та перспективності системи контролінгу формує необхідність орієнтації функцій стратегічного контролінгу на підвищення ефективності державного регулювання національної економіки, враховуючи її векторну спрямованість;

– принцип централізації та децентралізації системи державного регулювання підкреслює вибіркове право суб'єктів стратегічного контролінгу на прийняття відповідних рішень щодо реалізації своїх функцій.

Слід підкреслити, що наступна, реалізаційна складова характеризується системою методів стратегічного контролінгу та окремими важелями, які використовуються суб'єктами для здійснення відповідних дій в напрямку об'єктів стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки. Формування системи методів можливе за умови детального дослідження об'єкта на підготовчій стадії, враховуючи сучасні тенденції розвитку методології та методики контролінгу.

Деякі науковці також визначають основні методи державного регулювання економіки як «способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктури ринку, некомерційний сектор економіки з метою створення умов їх ефективного функціонування відповідно до напрямів державної економічної політики, кожен з яких ґрунтується на використанні сукупності інструментів (регуляторів, важелів)». При цьому автор вважає, що основним інструментом прямого державного регулювання є нормативно-правові акти, макроекономічні плани, цільові програми розвитку, державні замовлення, державні бюджети. До методів непрямого регулювання відносять інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної економічної політики тощо [3].

Вибір найбільш ефективних методів стратегічного контролінгу в державному регулюванні залежить від поставленої мети, спектру завдань та суб'єктивного підходу щодо досягнення бажаного результату, який повинен співпадати з ціллю стратегічного контролінгу. Отже, до групи методів стратегічного контролінгу можна віднести аналіз потенціалу, системний аналіз, SWOT-аналіз, математично-кореляційний аналіз тощо.

Базові важелі стратегічного контролінгу визначаються на основі обраних методик та включають окремі індикатори та інструменти, а саме: збалансовані показники (BSC), показники рівня ефективності стратегії, система інформаційної підтримки управлінських рішень (ERP-система) та інші.

Досягнення та збереження рівноваги між короткостроковими і довгостроковими цілями, кількісними та якісними показниками, внутрішніми і зовнішніми чинниками можливо за допомогою саме збалансованої системи показників (Balanced Scorecard, BSC), яка була розроблена Р. Капланом та Д. Нортонем з метою візуалізації процесів розвитку підприємства.

Формування моделі BSC здійснюється на основі

наступних принципів: причинно-наслідкові зв'язки, через які стратегія проектується у вигляді показників діяльності суб'єкта; міцний взаємозв'язок з фінансовими показниками, які використовуються для відображення історичного аспекту господарських операцій з доповненням не фінансових індикаторів з метою повноти оцінки; чинники досягнення результатів, які дають можливість простежити шлях отримання відповідного рівня окремих показників діяльності суб'єкта; співвідношення завдань управління зі стратегічною метою діяльності суб'єкта з розробкою відповідних заходів.

Дослідження ролі стратегічного контролінгу в системі державного регулювання та аналіз взаємозв'язків між сегментами, враховуючи сучасну методологію, можливо саме за допомогою системного підходу. Реалізація мети стратегічного контролінгу здійснюється суб'єктами забезпечення та проведення, які представлені здебільше органами державного регулювання та діяльність яких впливає на фінансову, соціальну та економічну сфери, використовуючи відповідну інформацію.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розроблений механізм стратегічного контролінгу в державному регулюванні національної економіки передбачає поєднання елементів перманентного генерування способів щодо оптимізації державного регулювання, враховуючи відповідні стадії та їх сегментні складові, які уможливають реалізацію основних цілей за завдань. Вибір найбільш ефективних методів стратегічного контролінгу в державному регулюванні залежить від поставленої мети, спектру

завдань та суб'єктивного підходу щодо досягнення бажаного результату, який повинен співпадати з ціллю стратегічного контролінгу. Отже, до групи методів стратегічного контролінгу можна віднести аналіз потенціалу, системний аналіз, SWOT-аналіз, математично-кореляційний аналіз тощо.

Список використаних джерел

1. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства. Херсон. Видавництво: Грін Д.С., 2016. 500 с.

2. Масленников Є.І. Концептуальна модель контролінгу в системі управління фінансовою стійкістю промислового підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2014. № 11/1. С. 42-45.

3. Григор'єв Г.С. Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в умовах глобалізації. Херсон: Олді-плюс, 2017. 380 с.

References

1. Poberezhets O.V. Theoretical-methodological and practical principles of the research of the system of management of the results of activity of an industrial enterprise. Kherson: Publishing house: Hrin D.S., 2016. 500 p. (in Ukrainian)

2. Maslennikov E.I. Conceptual model of controlling in the system of management of financial stability of an industrial enterprise. Economics. Finance. Law. 2014. № 11/1. pp. 42-45. (in Ukrainian)

3. Grigoriev G.S. Theoretical and methodological principles of state regulation of financial and economic processes in the conditions of globalization. Kherson: Oldi-Plus, 2017. 380 p. (in Ukrainian)

ЯМНЕНКОТетяна Михайлівна
t.yamnenko@gmail.com

УДК 34:336.77.-027.63(477)

**ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ІПОТЕЧНОГО
КРЕДИТУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД
ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА****МОРГУН**Аліна Олексіївна
angelino4ka14@ukr.netд.ю.н., професор кафедри
Навчально-науковий
Юридичний інститут
Національного авіаційного
університету**LEGAL MECHANISMS OF MORTGAGE
LENDING: FOREIGN EXPERIENCE AND
UKRAINIAN PRACTICE**студент, Навчально-науковий
Юридичний інститут
Національного авіаційного
університету

Стаття присвячена аналізу діючого законодавства щодо іпотечного кредитування в Україні. Надається етимологія та визначення терміну «правові механізми». Здійснюється пошук напрямків удосконалення іпотечного кредитування на основі систематизації існуючих пропозицій щодо цього питання, унормування правової бази, яка регулює ці відносини, встановлення та вирішення провідних питань в рамках теми дослідження. Визначаються основні положення системи іпотечного кредитування в зарубіжних країнах, а також можливість та доцільність здійснення імплементації правових норм зарубіжного законодавства до вітчизняного.

* * *

Статья посвящена анализу действующего законодательства относительно ипотечного кредитования в Украине. Предоставляется этимология и определение термина «правовые механизмы». Осуществляется поиск направлений совершенствования ипотечного кредитования на основе систематизации существующих предложений по этому вопросу, нормирования правовой базы, регулирующей эти отношения, установка и решения ведущих вопросов в рамках темы исследования. Определяются основные положения системы ипотечного кредитования в зарубежных странах, а также возможность и целесообразность осуществления имплементации правовых норм зарубежного законодательства к отечественному.

* * *

The research paper deals with the analysis of the current legislation on mortgage lending in Ukraine. The theoretical substantiation and development of practical recommendations for improvement of mortgage lending in Ukraine, the clarification of the content and essence of the main principles of legal regulation of this sphere are presented in the paper. Etymology and definition of the term of “legal mechanisms” are provided. The search for improvement of mortgage lending is being conducted on the basis of systematization of the existing proposals on this issue, the regulation of the legal framework governing these relations have been suggested, the key issues within the research topic have been identified and resolved. The main provisions of the system of mortgage lending in foreign countries are determined, as well as the possibility and expediency of implementation of legal provisions of foreign legislation to domestic ones is identified.

It is well-known that the development of the mortgage lending market is one of the important guarantees for a stable development of the country. In Ukraine, this direction is inadequately developed, taking into account certain problems, such as: the underdeveloped infrastructure of the housing and housing construction market; lack of effective lending mechanism on the security of agricultural land; lack of perfect legal framework as well as political and economic stability. Taking into account that mortgage lending is a reliable way of attracting investments of foreign investors, aimed at economic development of the country, the solution of the problems of this direction is rather urgent, since today there is no clear model of mortgage lending in Ukraine.

One of the leading factors of this problem is the rather low level of regulation of this sphere by the state. As a way to resolve this issue, we can suggest a clearer regulation of the procedure for granting loans and building our own model of mortgage lending, taking into account both the experience of developed countries and national specifics. In general, a detailed and in-depth study of the state of the mortgage lending market in the legal aspect provides an opportunity to determine the promising direction of further development of schemes, mechanisms for intensification of mortgage lending, since its development is directly dependent on “balanced” legislation, which should provide reliable protection and incentives for further development and improvement of the legal relationships in this area.

Ключові слова: іпотечне кредитування, правові механізми, зарубіжний досвід, перспективи іпотечного кредитування

Ключевые слова: ипотечное кредитование, правовые механизмы, зарубежный опыт, перспективы ипотечного кредитования

Keywords: mortgage lending, legal mechanisms, foreign experience, prospects for mortgage lending

ВСТУП

Розвиток ринку іпотечного кредитування є однією з важливих запорук стабільного розвитку країни. В Україні спостерігається недостатній рівень розвиненості цього напрямку, враховуючи наявність певних проблем, таких як: нерозвиненість інфраструктури ринку житла і житлового будівництва; відсутність

дієвого механізму кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення; відсутність досконалої правової бази та політико-економічної стабільності. Беручи до уваги те, що іпотечне кредитування є надійним способом залучення інвестицій іноземних інвесторів, яке має на меті економічний розвиток країни, то вирішення проблематики цієї спрямованості є доволі актуальним.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення іпотечного кредитування в Україні, з'ясування змісту та суті провідних принципів правового регулювання цієї сфери.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основою даного дослідження є матеріали наукових досліджень з межох окресленої проблематики. При проведенні дослідження використано методи порівняння та узагальнення для оцінки правових механізмів іпотечного кредитування.

РЕЗУЛЬТАТИ

У межах академічних досліджень поняття «механізм» має доволі широке поле свого застосування. В результаті набуття наукового статусу, цей термін став практично незамінним для пояснення цілої низки явищ у різних галузях. Понятійно-категоріальний апарат терміну «механізм» спостерігається також й у правовій матерії. Утім, аналізуючи процес його інтеграції в юридичну науку, можемо спостерігати результат дещо перетворений на евристичний концепт - «правовий механізм». Одним із піонерів запровадження цієї категорії в активний юридико-лінгвістичний оборот був Ю. Тодика, який вказував на те, що недостатньо мати матеріальні норми, розвинути систему законодавства, а потрібні чіткі механізми їх втілення в життя [1, С. 65]. На сьогоднішній день загальнотеоретична категорія «правовий механізм» на законодавчому рівні не визначена, проте деякі вчені дають цьому терміну свої пояснення, такі як «об'єктивований на нормативному рівні системно організований комплекс юридичних засобів, необхідний і достатній для досягнення для конкретної цілі» [1, с. 66]. Загалом, змістовне наповнення правового механізму окреслює певну логіку правового регулювання та висвітлює характерні риси спеціально-юридичного впливу на суспільне відношення, що належить до певного історичного періоду з урахуванням тих чи інших соціальних умов. Слід зазначити, що правові механізми, здатні формалізувати певні юридичні регулятори, такі як права, обов'язки, принципи, міри заохочення, міри відповідальності, фікції, строки тощо.

Проаналізувавши суть та етимологію правового механізму, доречним буде зазначити також його суттєву властивість, а саме – системний характер, оскільки він не є доволіною сукупністю різнопорядкових юридичних феноменів, а виступає, певним чином, як органічний комплекс взаємопов'язаних правових інструментів, провідною задачею яких є системна робота. Отже, враховуючи той факт, що зазвичай правові конструкції законів або міжнародних договорів визначають основи правового регулювання, в результаті чого формують правові відносини лише загального регулятивного рівня, то надзвичайно важливим стає саме реалізація таких актів, здійснення якої можливе лише завдяки доопрацювання правових механізмів. Зазвичай така процедура визначається як перший етап реалізації закону. Наблизившись до тематики нормативно-правових актів, перейдемо до більш вузької її спрямованості, враховуючи саме тему нашого дослідження. Отже, провідними нормативно-правовими актами, що визначають основи іпотечного кредиту-

вання в Україні є: Цивільний Кодекс України, Господарський Кодекс України, Земельний Кодекс України, Житловий Кодекс України, Закон України «Про заставу», Закон України «Про іпотеку», Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю», Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», Закон України «Про іпотечні облигації», Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні, Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про споживче кредитування» та деякі інші. Спробуємо дещо детальніше проаналізувати кожен з них. Отже, Цивільний Кодекс України (далі – ЦК) прийнято вважати провідним нормативно правовим актом, що регулює відносини у сфері іпотечних питань, крім того він виступає певною основою, на підставі якої здійснювалася розробка та прийняття інших законів у світлі іпотечного кредитування. Аналізуючи зміст ЦК в контексті іпотечного кредитування, ми спостерігаємо висвітлення значної кількості питань цієї спрямованості. Так, саме ЦК дає нам визначення поняття застави та класифікує її види, зазначає підстави виникнення застави та окреслює вимоги щодо нотаріального посвідчення договору застави та її реєстрації, здійснює перелік правових наслідків невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою, звернення стягнення на предмет застави тощо.

Іпотеку ЦК відносить до окремого виду застав і визначає її як заставу нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи. Крім того ЦК визначає поняття майна, нерухомості, цілісного майнового комплексу, принципи набуття права власності та його припинення, спеціальні питання, пов'язані з правом власності, врегульовує загальні питання забезпечення зобов'язань, а також питання щодо банківського кредитування. [2]. Основною задачею Господарського Кодексу України за темою нашого дослідження є врегулювання загальних принципів реалізації господарських зобов'язань та правового регулювання банківської діяльності. Так, відповідно до положення ст. 173 ГК господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управлена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку [3]. ГК в системі спеціалізованих банків, виділяє іпотечні банки, а в системі форм та видів банківського кредиту – іпотечний кредит. ГК також містить певну класифікацію кредитів, а саме – виділяє їх форми та

види, окреслює контролюючу функцію банку у спірних правовідносинах, надає розгорнуте пояснення терміну «кредитні ресурси» та визначає у чому саме полягає їх значущість та необхідність.

Що стосується Земельного Кодексу України (далі – ЗК), то він містить положення, що значно розширюють можливість передачі землі у забезпечення виконання зобов'язань. Відтак ст. 133 ЗК містить положення щодо застави земельних ділянок або прав на них, відповідно до якого у заставу можуть передаватися земельні ділянки державної, комунальної та приватної власності, якщо інше не встановлено законом, а також права на них – право оренди земельної ділянки, право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевізис), право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій), якщо інше не передбачено законом. Земельна ділянка, що перебуває у спільній власності (або право спільної оренди земельної ділянки), може бути передана (передано) у заставу за згодою всіх співвласників (співорендарів). Передача в заставу частини земельної ділянки (або права на частину земельної ділянки) здійснюється після виділення її в натурі (на місцевості) відповідно до документації із землеустрою. Заставодержателем земельних ділянок сільськогосподарського призначення та прав на них (оренди, емфітевізису) можуть бути лише банки [4]. Загалом, земельна ділянка як предмет іпотеки має певні характерні й особливі ознаки, що належним чином відображаються в законодавстві. Так, важливим моментом в цьому питанні може бути, наприклад, в якому саме стані така земельна ділянка заставляється, враховуючи той факт, що нерухоме майно передається в іпотеку разом з усіма його приналежностями (якщо інше не встановлено іпотечним договором). Враховуючи положення ст.ст. 109, 132 Житлового Кодексу України, можемо зазначити про захист забезпечених прав кредиторів. Так, відповідно до ст. 109 ЖК звернення стягнення на передане в іпотеку жиле приміщення є підставою для виселення всіх громадян, що мешкають у ньому [5]. Здійснюючи правовий аналіз положень ЖК в аспекті іпотечного кредитування, слід також зауважити на наступному суперечливому питанні, котрий ним висвітлюється. Виселення громадян при зверненні стягнення на жилі приміщення, що були придбані ними за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, повернення якого забезпечене іпотекою відповідного жилого приміщення, прийнято вважати підставою для надання цим громадянам жилих приміщень з фондів житла для тимчасового проживання, а відсутність жилих приміщень з фондів житла для тимчасового проживання не тягне припинення виселення громадянина з жилого приміщення, яке є предметом іпотеки, у порядку, встановленому ч.3 ст. 109 ЖК.

Подальший розвиток іпотечне законодавство отримало з прийняттям базового Закону України «Про іпотеку», який формулює загальні положення щодо використання нерухомого майна як засобу забезпечення виконання зобов'язань. Закон містить перелік термінів у сфері іпотеки та їх визначення. Крім того розкриває такі питання як предмет іпотеки, умови передачі нерухомого майна в іпотеку, вимоги, які

забезпечуються іпотекою, страхування предмета іпотеки, володіння, користування і розпорядження предметом іпотеки, збереження предмета іпотеки, підстави припинення іпотеки тощо [6]. Важливим моментом, якому приділяється увага в рамках цього Закону є певна правова полеміка щодо переходу прав за іпотечним договором і заставною, оскільки доволі суперечливими серед науковців та законодавців є питання стосовно наслідків переходу права власності на предмет іпотеки до третьої особи; відступлення прав за іпотечним договором, а також щодо передачі заставної та наслідків цієї процедури.

Аналізуючи Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [7] в аспекті іпотечного кредитування слід зазначити, що він визначає загальні принципи, правові та організаційні засади, залучення коштів фізичних та юридичних осіб в управління з метою фінансування масового будівництва житла та особливості управління цими коштами. Дія Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [8] поширюється на відносини, що виникають у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, розміщене на території України, та обтяжень таких прав. Крім того, передбачає ведення державного реєстру нерухомого майна.

В рамках Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [9] визначається правовий режим регулювання обтяжень рухомого майна, встановлених з метою забезпечення виконання зобов'язань, а також правовий режим виникнення, оприлюднення та реалізації інших прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна. Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» [10] дублює врегульовані Законом «Про іпотеку» базові положення, встановлює відносини у системі іпотечного кредитування, а також здійснює перетворення платежів за іпотечними активами у виплати за іпотечними сертифікатами із застосуванням механізмів управління майном.

Закон України «Про іпотечні облігації» [11] визначає правові засади емісії та обігу іпотечних облігацій, вимоги до їх іпотечного покриття, а також особливості державного регулювання і нагляду у цій сфері. Відповідно до ст. 3 Закону іпотечними облігаціями є облігації, виконання зобов'язань емітента за якими забезпечене іпотечним покриттям у порядку, встановленому цим Законом. Іпотечні облігації є іменними цінними паперами. Іпотечна облігація засвідчує внесення грошових коштів її власником і підтверджує зобов'язання емітента відшкодувати йому номінальну вартість цієї облігації та грошового доходу в порядку, а в разі невиконання емітентом зобов'язань за іпотечною облігацією надає її власнику право задовольнити свою вимогу за рахунок іпотечного покриття.

Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [12] визначає правові засади здійснення оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні, її державного та громадського регулювання, забезпечення створення системи незалежної оцінки

майна з метою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав та використання її результатів.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» [13] визначає можливість використання кредитів у якості інвестиційних ресурсів та використання майна у якості застави. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [14] визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків. На меті цього Закону є правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні, створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, а також забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків. В рамках цього Закону здійснюється регулювання відносин, що виникають під час заснування, реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації банків. Слід зазначити, що відповідні положення цього Закону поширюються також на окремі зобов'язання і відповідальність інших осіб, діяльність яких пов'язана з функціонуванням банків.

Доречним також буде зазначити такі нормативно правові акти як «Положення про встановлення вимог до кредитних посередників банків та їх діяльності у сфері споживчого кредитування», яке розроблено відповідно до Законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про споживче кредитування» та встановлює організаційно-правові засади діяльності кредитних посередників з надання посередницьких послуг у сфері споживчого кредитування в інтересах кредиторів – банків, філій іноземних банків, а також порядок залучення банками посередників у сфері споживчого кредитування. Другим нормативно-правовим актом, що також здійснює вплив на кредитно-правові відносини є «Положення про надання банками Національному банку України інформації про укладені договори у сфері споживчого кредитування та ведення переліку кредитних посередників», таке положення розроблено відповідно до Законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про споживче кредитування», його провідною метою є надання інформації банками, філіями іноземних банків Національному банку України про укладені між банками та кредитними посередниками договори у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг та ведення Національним банком переліку кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг [15]. На сьогодні ринок іпотечного кредитування більшості країн світу акумулює значні фінансові ресурси та демонструє значні темпи приросту. Так, за даними офіційного сайту Європейської іпотечної федерації найбільший обсяг наданих іпотечних кредитів мають США, а серед Європейських країн лідером є Велика Британія та Німеччина [16].

У світовій практиці системи іпотечного кредитування іменуються моделями. На сьогодні провідними лишається відкрита та закрита моделі. Між собою вони відрізняються за характером вимог, які стають перед потенційним позичальником на етапі вирішення питання щодо видачі йому іпотечного кредиту. Крім того, відкрита модель включається в систему

фінансового ринку країни в цілому, а закрита – передбачає відносну автономність іпотечного кредитування від фінансового ринку. Відкрита, в свою чергу поділяється на однорівневу та дворівневу. Такий поділ забезпечує можливість вторинного обігу заставної, при цьому важливою умовою розвитку системи кредитування є високий рівень стандартизації видаваних іпотечних кредитів [16, С. 202-204].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене, можемо зазначити, що на сьогодні в Україні не визначена чітка модель іпотечного кредитування. Одним із провідних чинників такої проблеми є доволі низький рівень регулювання цієї сфери з боку держави. Як пропозицію щодо вирішення зазначеного питання можемо зазначити більш чітку регламентацію процедури надання кредитів та побудову власної моделі іпотечного кредитування з урахуванням, як досвіду розвинених країн, так і національних особливостей. Загалом, детальне та глибоке дослідження стану ринку іпотечного кредитування в правовому аспекті надає змогу визначити перспективний напрямок подальших розробок схем, механізмів активізації іпотечного кредитування, оскільки його розвиток напряму залежить від збалансованого законодавства, що має забезпечувати надійний захист та передбачати стимули для подальшого розвитку та вдосконалення правовідносин в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Альберда Т. Г. Правовий механізм як загальнонаукова і правова категорія. Молодий вчений. 2013. № 2(02). С. 65.
2. Цивільний Кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Господарський Кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1258>
4. Земельний Кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
5. Житловий Кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>
6. Закон України "Про іпотеку". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
7. Закон України "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15>
8. Закон України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>
9. Закон України. "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>
10. Закон України "Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-15>
11. Закон України "Про іпотечні облигації". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3273-15/stru#Struu>
12. Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
13. Закон України "Про інвестиційну діяльність". URL: http://77.121.11.9/bitstream/PolnNTU/1289/1/Monografija_Ipoteka.pdf
14. Закон України "Про банки і банківську діяльність". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n3>
15. Положення про встановлення вимог до кредитних посередників банків та їх діяльності у сфері споживчого кредитування. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-17#n110>

16. Офіційний сайт Європейської іпотечної федерації. URL: www.hypo.org

17. Асаул А.М., Брижань І.А. Економіка нерухомості. Київ: Лібра, 2004. 304 с.

References

1. Alberda, T.H. *Legal Mechanism as a General Scientific and Legal Category*. *Molodyi Vchenyi*. 2013. № 2(02), pp. 65.
2. *Civil Code of Ukraine*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (in Ukrainian).
3. *Economic Code of Ukraine*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1258> (in Ukrainian).
4. *Land Code of Ukraine*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (in Ukrainian).
5. *Housing Code of Ukraine*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10> (in Ukrainian).
6. *Law of Ukraine "On Mortgage"*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15> (in Ukrainian).
7. *Law of Ukraine "On Financial and Credit Mechanisms and Property Management in the Construction of Housing and Real Estate Operations"*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15> (in Ukrainian).
8. *Law of Ukraine "About State Registration of Real Rights to Immovable Property and Their Encumbrances"*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15> (in Ukrainian).
9. *Law of Ukraine "About Securing Claims of Creditors and Registration of Encumbrances"*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15> (in Ukrainian).
10. *Law of Ukraine "About Mortgage Lending, Transactions with Consolidated Mortgage Debt and Mortgage Certificates"*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-15> (in Ukrainian).
11. *Law of Ukraine "About Mortgage Bonds"*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3273-15/stru#Stru> (in Ukrainian).
12. *Law of Ukraine "About Valuation of Property, Property Rights and Professional Appraisal Activity in Ukraine"*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (in Ukrainian).
13. *Law of Ukraine "About Investment Activity"*. URL: http://77.121.11.9/bitstream/PolNTU/1289/1/Monography_Ipot_eka.pdf (in Ukrainian).
14. *Law of Ukraine "About Banks and Banking"*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n3> (in Ukrainian).
15. *Provisions about Setting Requirements for Banks' Mortgage Advisors and Their Activities in the Field of Consumer Lending*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-17#n110> (in Ukrainian).
16. *Official Website of the European Mortgage Federation*. URL: www.hypo.org (in Ukrainian).
17. Асаул, А.М., Брижань, І.А. *Real Estate Economics*. Kyiv: Libra, 2004. 304 p. (in Ukrainian).

ДРОБЯЗКО

Світлана Ігорівна
drobyazko.s.i@gmail.com

УДК 368.212:629.33

ECONOMIC SECURITY MODEL OF ENTERPRISES

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

к.е.н., доцент, професор
кафедри, Відкритий
міжнародний університет
розвитку людини "Україна"

The economic security management model of enterprise was constructed based on the principles of the theory of systems and its varieties and scientific approaches to the definition of the components of economic security and approaches to its formation on the theoretical level and in real practice. The principles, requirements, components, properties of this model are singled out. Thus, the epistemological basis for the emergence of the theory of social systems security is the recognition of the existence of two basic functions in social systems: development functions

and security functions. The development function is associated with the realization of interests that leads to the emergence of qualitatively new states of the system. The security function is associated with actions to protect the development function from threats. That is, the desire for safe development is a systemic property of any social system. The peculiarities of approaches to economic security management of enterprises are grounded. In order to provide the most capable system for economic security management of enterprises, it is proposed to consider the economic security management of enterprise as a process for the implementation of functional components of economic security in order to prevent possible losses and to achieve maximum levels of economic security at present and in the future. The main purpose of the economic security management of enterprise is to ensure its stable, efficient operation and high potential for future development. It has been determined that the economic security management of enterprise is interpreted as a process involving hierarchically interconnected levels: nanolevel (consumer security); microlevel (enterprise security) that makes it possible to increase the effectiveness of preventive management measures to improve the economic security of enterprise.

* * *

Побудовано модель управління економічною безпекою підприємства, побудована на засадах теорії систем та їх різновидів і наукових підходів до визначення складових економічної безпеки та підходів до її формування на теоретичному рівні й у реальній практиці. Виокремлено принципи, вимоги, компоненти, властивості цієї моделі. Отже, гносеологічною основою появи теорії безпеки соціальних систем є визнання наявності двох базових функцій у соціальних системах: функції розвитку та функції безпеки. Функція розвитку пов'язана з реалізацією інтересів, що зумовлює появу якісно нових станів системи. Функція безпеки пов'язана з діями щодо захисту функції розвитку від загроз. Тобто, прагнення до безпечного розвитку є системною властивістю будь-якої соціальної системи. Обґрунтовано особливості підходів до управління економічною безпекою підприємств. З метою забезпечення найбільш дієздатної системи управління економічною безпекою підприємств запропоновано розглядати управління економічною безпекою підприємства як процес реалізації функціональних складових економічної безпеки з метою запобігання можливих збитків і досягнення максимального рівня економічної безпеки в даний час і в майбутньому. Головна мета управління економічною безпекою підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне максимально ефективне функціонування і високий потенціал розвитку в майбутньому. Визначено, що управління економічною безпекою підприємства сфери послуг трактується як процес, що охоплює ієрархічно взаємопов'язані рівні: нанорівень (безпека споживачів); мікрорівень (безпека підприємств), що дає можливість підвищувати ефективність превентивних управлінських заходів з підвищення економічної безпеки підприємства.

Keywords: economic security, management model, system, strategy, threats

Ключові слова: економічна безпека, модель управління, система, стратегія, загрози

INTRODUCTION

Each set of components of economic security affects the overall security of the enterprise. We propose that the study focus on financial security. Since the security of enterprise, primarily, is ensured by the state of the economy and protection from threats to financial security, we consider in more detail the financial component of the state security the level of which is also in the danger zone. Economic theory justifies the special importance of finance in the economy placing the main responsibility for them on the state.

The **PURPOSE** of the article is to determine the theoretical and methodological aspects of the economic security management of enterprises.

RESEARCH METHODS

The methodological and informational basis of the research is professional works, materials of periodicals, Internet resources.

RESULTS

The economic security management of enterprise must be constructed in accordance with certain requirements [1-4].

First, this is the requirement of ensuring managerial independence and economic independence. This requirement determines not only the availability of own resources, freedom to choose goals, decision-making, forms of control, and the like. Such independence also causes a certain interdependence of the subjects of economic security.

Secondly, this is the requirement to create stable conditions for a stable and predictable work of an enterprise with the containment of destabilization factors. This requirement determines the status of the economic security of enterprise as a supporting component of the enterprise management as a whole. The third requirement concerns the ability of the economic security system of enterprise to self-development and progress in changing conditions.

It is practically impossible to ensure the management

of the economic security of an enterprise at once with the desired level of performance.

From the point of view of understanding the functioning principles of the economic security of enterprise, the properties of robustness, symmetry (asymmetry) and equifinality are important.

The property of symmetry (asymmetry) of economic security should be interpreted from the standpoint of the general theory of systems of Yu.A. Urmantsev [7]. A feature of this property is that economic security can be both symmetrical and asymmetrical depending on the generating factor on the basis of which this system is built. In the case when the forming factor is the goal, economic security is asymmetric, that is, economic security changes signs in the way of achieving the goal. The manifestation

of changes the signs can be a change in the composition and structure of components that are carriers of signs. In order to achieve the final desired result of functioning, economic security can change the composition and structure of the components, without prejudice to either the goal or the homeostat of the system. Otherwise, the process of achieving the goal will be meaningless – without changing signs, the system will not move from the initial phase. The other is the situation when the forming factor of economic security is a function or behavioural stereotypes. Such a system must preserve the nature of functioning in all conditions. Therefore, with such system-forming factors, economic security is symmetrical, the set of system features should be maintained for any changes [7].

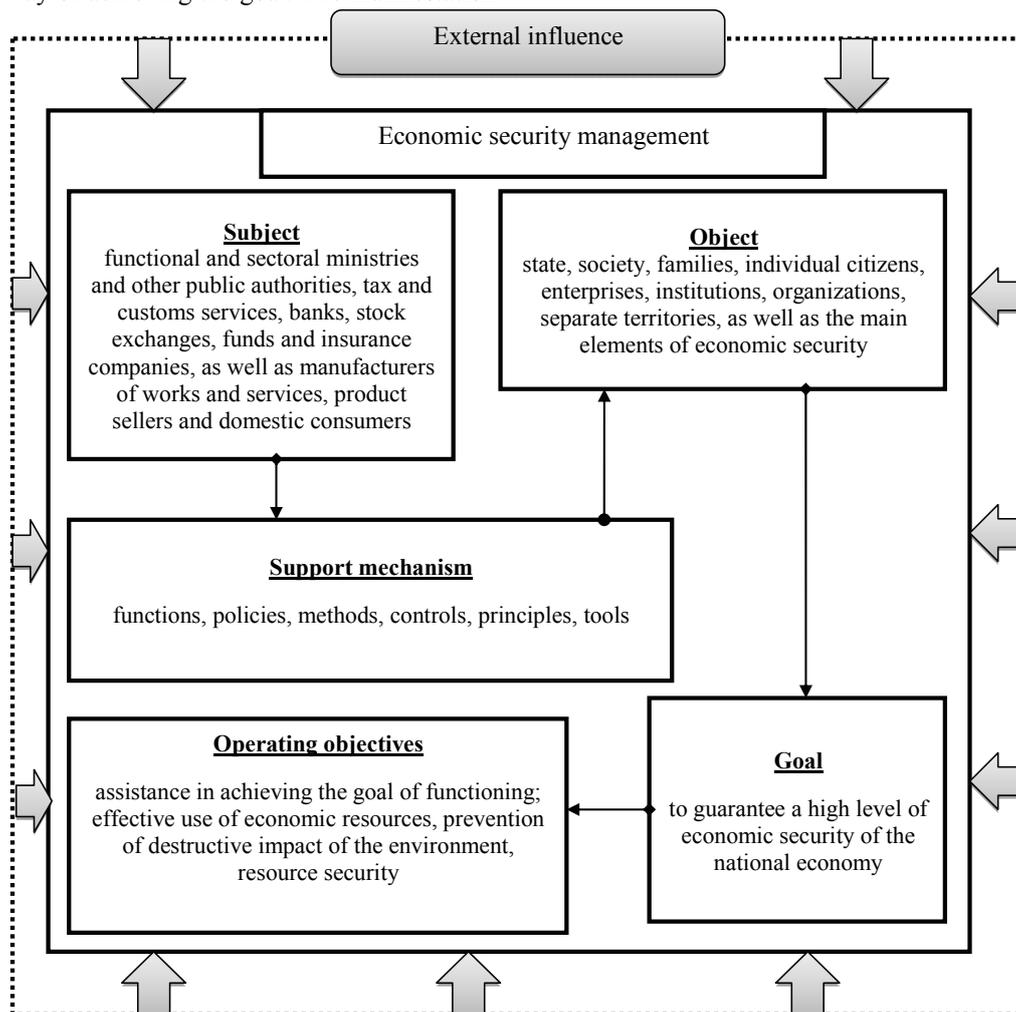

Fig. 1. The model of economic security management of enterprises built on the theory principles of systems and its varieties and scientific approaches to the definition of the components of economic security and approaches to its formation at the theoretical level and in practice [author's development]

So, the epistemological basis for the emergence of the security theory of social systems is the recognition of the presence of two basic functions in social systems: development functions and security functions. The development function is associated with the realization of interests leading to the emergence of qualitatively new system states. The security function is linked to actions to protect the development function from threats. That is, the desire for secure development is a systemic feature of any social system. As an object, it is necessary to use the social system as a whole and to develop and improve function

implementation of protection of this system. Only in this way a balanced organization and functioning of all components of security, such as economic or informational, or any other, will be ensured.

The listed properties predetermine the features of homeostasis in the economic security of enterprise the main of which is that homeostasis is determined by the essence of the processes, and not by the essence and functions of the sets of components. The same components of the economic security of enterprise can take part both in the processes of development of the enterprise and in the processes

of ensuring the security of this development. The role of a component is determined by the phase in which the economic security of enterprise is located at a certain point in time.

The theory of functional systems explains the root causes of the robustness of a social system by the fact that the vision of a future result is possible only after the accumulation and processing of a certain empirical experience of the functioning of the system. The goal of the system can be formulated only in the process of the functioning of the system, and not at the moment of creation. Therefore, it is very difficult for a person to model such a system as economic security and to formalize its mathematical model.

In our opinion, the economic security of an enterprise should be considered not only from the position of a systematic approach, its manifestation – an attributive approach, but also from a resource perspective. The decrease in the level of economic security of enterprise occurs due to the insufficient level of the qualitative and quantitative composition of resources (information, material, labour, financial), and as a result, the quantitative and qualitative composition of its products (services, works) [6].

In this, there are external threats to economic security D , both potential (D^p) and real (D^r). The external environment should be considered as a system of economic security in order to identify its mutual influence. After the introduction of the mechanisms for economic security management, there are plenty of solutions (S): necessary (S^n) and recommended (S^{rec}) to ensure an adequate level of economic security.

Then the economic security system of enterprise in a formal way can be described as follows:

$$ESM = \{T, I_t^l, I_t^{ESM}, D_t^p, D_t^r, S_t^n, S_t^{rec}\}, \quad (1)$$

where T – set of moments of time t ; I_t^l – set of local indicators of economic security at time t ; I_t^{ESM} – integral index of economic security at time t ; D_t^p, D_t^r – set of corresponding real and potential threats to economic security at time t ; S_t^n, S_t^{rec} – set of necessary and recommended managerial decisions to ensure an adequate level of economic security of the enterprise at time t .

In determining the components of economic security of the national economy, it should be determined that Ukraine has Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine approved by Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine on October 29, 2013 № 1277 [5]. In accordance with these recommendations, the economic security components of enterprise are: industrial, demographic, energy, foreign economic, investment-innovation,

macroeconomic, food, social, financial security.

Then we propose that the set of components of the economic security of national security χ consists of elements of nine subsets:

$$\chi = In \cup D \cup E \cup Fe \cup Ii \cup M \cup Fo \cup S \cup Fi, \quad (2)$$

where In – set of industrial security; D – set of demographic security; E – set of energy security; Fe – set of foreign economic security; Ii – set of investment-innovation security; M – set of macroeconomic security; Fo – set of food security; S – set of social security; Fi – set of financial security.

CONCLUSIONS

The economic security strategy, when formulating goals and indicating objects, should include the characterization of external and internal threats; definition of criteria and parameters (threshold values) of indicators characterizing the interests of the enterprise and meet the requirements of its economic security; development of economic policy including mechanisms of actions influencing the state of economic security; the direction of the implementation of the strategy.

References

1. Cavelti M., Mauer V. *Power and security in the information age: Investigating the role of the state in cyberspace*. Routledge. 2016. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=XQrPCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=+economic+security+of+the+state&ots=mhBIAHTBuY&sig=PI12J74U_MxB-ZBovw4ZY8kIwAU&redir_esc=y#v=onepage&q=economic%20security%20of%20the%20state&f=false
2. Chen, H. *The institutional transition of China's township and village enterprises: market liberalization, contractual form innovation and privatization*. Routledge. 2017. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/9781315211305>
3. Collins A. *Contemporary security studies*. Oxford university press. 2016. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=-n7CwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=+economic+security+of+the+state&ots=berRBvryWQ&sig=wm0gmI9xYkL4s_fKuNyzVbq7LR4&redir_esc=y#v=onepage&q=economic%20security%20of%20the%20state&f=false
4. Geng Y., Fujita T., Park H., Chiu A., Huisingh D. *Recent progress on innovative eco-industrial development*. *Journal of Cleaner Production*. 2016. Vol. 114. pp. 1-10. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652615012731>
5. *Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine*. Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine dated October 29, 2013 № 1277. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>. (in Ukrainian).
6. Nakashydzhe L.V., Hilorme T.V. *Assessment of energy security in the implementation of renewable energy technologies*. *East European Advanced Technology Journal*. 2015. Vol. 4. № 8 (76). pp. 54-59. (in Ukrainian).
7. Urmantsev Yu.A. *Symmetry of nature and nature of symmetry*. URL: http://sci.su/OTS_Simmetry.pdf. (in Russian).

**ПОДАТКОВА КОНСУЛЬТАЦІЯ:
ЧИ ПОТРІБНО СПЛАЧУВАТИ ПОДАТОК НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ ПІД БУДИНКОМ,
ЯКИЙ ВЖЕ ВІДЧУЖЕНИЙ НОВОМУ ВЛАСНИКУ?**

Дана консультація стосується випадку, коли особа продає або іншим способом відчужує будівлю, яка знаходиться на земельній ділянці. При цьому право на земельну ділянку (власності чи оренди) з якихось причин ще не перереєстроване на нового власника. Виникає питання – до перереєстрації права на землю, чи потрібно сплачувати старому власнику плату за землю?

Законодавство не містить чіткої відповіді на дане запитання. Зрозуміло, що в такому разі податкові органи нараховують плату за землю. Проте, існує позитивна судово-практика щодо захисту прав номінального власника або користувача земельної ділянки, який вже не користується даною ділянкою, оскільки будівля, що на ній знаходиться, відчужена новому власнику. Деталі наводимо нижче.

Питання сплати земельного податку у разі відчуження будівлі або споруди, що на ній знаходиться, регулюється п. 287.6 Податкового кодексу.

Редакція даної статті до 01.01.2015 виглядала наступним чином: «287.6. При переході права власності на будівлю, споруду (їх частину) податок за земельні ділянки, на яких розташовані такі будівлі, споруди (їх частини), з урахуванням прибудинкової території сплачується на загальних підставах з дати державної реєстрації права власності на **нерухоме майно**».

Редакція статті після 01.01.2015: "287.6. При переході права власності на будівлю, споруду (їх частину) податок за земельні ділянки, на яких розташовані такі будівлі, споруди (їх частини), з урахуванням прибудинкової території сплачується на загальних підставах з дати державної реєстрації права власності на **таку земельну ділянку**".

Зауважимо, що дана стаття регулює момент сплати земельного податку новим власником, і не дає чіткої відповіді щодо моменту припинення сплати земельного податку старим власником.

Податкові органи у своїх роз'ясненнях притримуються однозначної позиції, що особа, за якою зареєстровано право власності, оренди або постійного користування, зобов'язана сплачувати плату за землю незалежно від фактичного використання земельної ділянки (див. наприклад, ЗІР категорія питань 12.001).

Судова практика першої інстанції з даного питання схиляється на користь позивача – платника податків, який оскаржує податкове повідомлення-рішення щодо нарахування плати за землю. Судової практики на рівні апеляційної та касаційної інстанції стосовно подібних правовідносин, які виникли після 01.01.2015 р., нами не виявлено. Існує позитивна позиція Верховного суду України у Постанові від 02.12.2015 р. (справа № 21-3517а15) та Постанові від 7 липня 2015 р. (справа № 21-775а15), проте дана позиція базується на попередній редакції ст. 287.6 ПК, яка діяла до 01.01.2015 р.

Суди при винесенні рішень на користь позивача керуються **ст. 120 Земельного кодексу України**, якою встановлено, що *у разі набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду, що перебувають у власності, користуванні іншої особи, припиняється право власності, право користування земельною ділянкою, на якій розташовані ці об'єкти. До особи, яка набула право власності на жилий будинок, будівлю або споруду, розміщені на земельній ділянці, що перебуває у власності іншої*

особи, переходить право власності на земельну ділянку або її частину, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення. Якщо жилий будинок, будівля споруда розміщені на земельній ділянці, що перебуває у користуванні, то в разі набуття права власності на ці об'єкти до набувача переходить право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені, на тих самих умовах і в тому ж обсязі, що були у попередні землекористувача.

Аналогічну норму закріплює **ст. 377 Цивільного кодексу України**.

Відповідно до обставин справи, викладених у **Постанові Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 19 листопада 2015 р. № 804/12978/15** (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55343399>), фізична особа просить скасувати податкове повідомлення-рішення про нарахування орендної плати за землю.

Позивачем у 2003 р. укладено договір з Дніпропетровською міською радою оренди земельної ділянки для фактичного розміщення нежитлового приміщення, належного позивачу.

У 2013 р. Позивачем було відчужено приміщення. Одразу ж після цього позивач звернувся до міського голови м. Дніпро із заявою, де зазначив, що у зв'язку із укладенням договору дарування, згідно ст.ст. 7, 31 Закону України "Про оренду землі" та ст.ст. 120, 141 Земельного кодексу України, просить договір оренди земельної ділянки вважати припиненим.

Суд у своєму рішенні, проаналізувавши норми ст. 120 Земельного кодексу, ст. 377 Цивільного кодексу, а також п. 287.6 Податкового кодексу України (у новій редакції), прийшов до висновку, що нарахування позивачу податковим органом податкового зобов'язання щодо орендної плати є не правомірним. Оскільки, як зазначив суд, виходячи із вищенаведених норм законодавства, у разі переходу права власності на об'єкт нерухомого майна до набувача цього майна відбувається перехід тих прав на відповідну земельну ділянку, на яких вона належала відчужувачу – права власності або права користування. Зважаючи на це, з моменту виникнення в особи права власності на нерухоме майно, розташоване на орендованій іншою особою земельній ділянці, попередній власник нерухомого майна вже фактично не використовує земельну ділянку, а відтак не повинен сплачувати орендну плату за земельну ділянку.

До аналогічних висновків приходять і **Окружний адміністративний суд міста Києва у Постанові від 19 грудня 2017 р. № 826/13298/17** (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71853306>).

Таким чином, старий власник може керуватися положеннями ст. 120 ЗК та ст. 377 ЦК при обґрунтуванні своєї позиції щодо відсутності обов'язку сплачувати земельний податок або орендну плату за землю після відчуження будівлі. Але в цьому випадку варто надіслати до податкового органу попереджувальний лист з повідомленням про припинення сплати земельного податку у зв'язку з відчуженням будівлі з посиланням на норми чинного законодавства.

ТУМАНЯН Анна Оганесівна,
аудитор АФ "Аналітик", af.analitik.ua@gmail.com

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. **Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua